

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

Kateřina Křížová

**Genocidy v rozvojových zemích se zaměřením
na globální rozvojové vzdělávání**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Helena Nováčková

Olomouc 2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem veškeré použité zdroje v příloženém seznamu literatury.

V Olomouci dne 15. 4. 2016

.....

Kateřina Křížová

Poděkování: Tímto bych ráda poděkovala vedoucí této práce Mgr. Heleně Nováčkové za vstřícný přístup a cenné rady, které mi poskytovala během psaní práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina KRÍŽOVÁ**
Osobní číslo: **R13355**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Genocidy v rozvojových zemích se zaměřením na globální rozvojové vzdělávání**
Zadávající katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je teoreticky popsat příčiny, průběh i důsledky vybraných genocid, které proběhly v rozvojových zemích. Největší část bakalářské práce bude věnována genocidě v Arménii. Praktická část bude obsahovat aktivity, které mohou být začleněny do globálního rozvojového vzdělávání a jejich cílovou skupinou budou žáci středních škol.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **10 - 15 tisíc slov**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

NAIMARK, N. M. Plameny nenávisti- Etnické čistky v Evropě 20. století. 1. vyd. Praha: NLN, s.r.o., 2006. ISBN 80-7106-751-2. TERNON, Y. Genocidy XX. Století. 1. vyd. Praha: Themis, 1997. ISBN 80- 85821-45-1. ZRZAVÝ, J. Proč se lidé zabíjejí, homicida a genocida. 1. vyd. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-518-3. The Armenian Genocide Museum Institute (2015): What is the Armenian Genocide? [online]. http://www.genocide-museum.am/eng/armenian_genocide.php The Guardian (2015): The Armenian genocide the Guardian briefing [online]. <http://www.theguardian.com/news/2015/apr/16/the-armenian-genocide-the-guardian-briefing> United Human Rights Council (2015): Armenian Genocide [online]. http://www.unitedhumanrights.org/genocide/armenian_genocide.htm

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Helena Nováčková**
Katedra rozvojových studií
Datum zadání bakalářské práce: **5. května 2015**
Termín odevzdání bakalářské práce: **15. dubna 2016**

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 5. května 2015

Abstrakt

V bakalářské práci jsou popsány vybrané genocidy, které se udály v rozvojových zemích v průběhu 20. stol. Mezi vybrané patří: genocida ve Rwandě, Kambodži a Arménii. Jsou analyzovány jejich hlavní příčiny, průběh a následky. Největší pozornost je zaměřena na arménskou genocidu, vzhledem k problémům, které vyplývají z jejího uznávání/neuznávání. Praktická část je věnována výukovému programu na téma arménské genocidy.

Klíčová slova

Genocida, Rwanda, Kambodža, Arménie, Globální rozvojové vzdělávání

Abstract

This thesis is dealing with description of a chosen genocide in developing countries during 20th century. Chosen were the genocides in: Rwanda, Cambodia and Armenia. In the thesis are analysis of causes, processes and consequences of these genocides. The main focus is put on the Armenian genocide because of the problems with the acknowledgement of these atrocities as genocide. Practical part of the thesis is dedicated to the educational programme on the topic of Armenian genocide.

Key words

Genocide, Rwanda, Cambodia, Armenia, Global Development Education

Obsah

Seznam příloh.....	9
Úvod.....	10
1 Cíle práce.....	11
2 Pojem genocida.....	12
2.1 Genocida vs. etnické čistky.....	13
2.2 Právní zakotvení pojmu genocida.....	13
3 Genocida ve Rwandě.....	15
3.1 Období evropské kolonizace.....	15
3.2 Počátek genocidy - Období po roce 1990.....	15
3.3 Role OSN a mírové mise UNAMIR.....	16
3.4 Období po genocidě.....	18
4 Genocida v Kambodži.....	20
4.1 Období před genocidou.....	20
4.2 Období nadvlády Rudých Khmerů.....	21
4.3 Období po genocidě.....	21
4.4 Potrestání genocidy.....	22
5 Arménská genocida.....	24
5.1 Arménie – Osmanská říše.....	24
5.1.1 Postavení Arménů v Osmanské říši.....	24
5.2 Příčiny arménské genocidy.....	25
5.2.1 Rozpad Osmanské říše.....	25
5.3 Hlavní protagonisté genocidy.....	25
5.4 Průběh genocidy.....	26
5.5 Období po genocidě.....	28
5.6 Následky genocidy.....	28
5.6.1 Počet obětí.....	29
5.6.2 Inspirace pro holocaust.....	29
5.7 Uznání arménské genocidy.....	30
5.7.1 Turecká perspektiva.....	30
5.7.2 Arménská perspektiva.....	31
5.7.3 Postoj mezinárodního společenství.....	32
5.7.4 Postoj USA.....	33
5.7.5 Postoj EU.....	34
5.7.6 Postoj České republiky.....	34
6 Výukový program (Arménská genocida).....	36
6.1 Základní informace.....	36

6.2	Přehled aktivit	37
6.3	Postup aktivit	37
6.3.1	Pojem “genocida”	37
6.3.2	Arménská genocida	38
6.3.3	Uznávání arménské genocidy	39
6.3.4	Volné psaní na téma “arménská genocida”	40
6.4	Výukový model E-U-R	41
6.5	Metodické poznámky pedagogů	41
Závěr	44
Přílohy	46
Seznam použité literatury	62

Seznam příloh

Příloha č. 1: Ukázka výstavy o arménské genocidě

Příloha č. 2: Text k výukovému programu pro skupinu č. 1 (aktivita „arménská genocida“)

Příloha č. 3: Text k výukovému programu pro skupinu č. 2 (aktivita „arménská genocida“)

Příloha č. 4: Text k výukovému programu pro skupinu č. 3 (aktivita „arménská genocida“)

Příloha č. 5: Text k výukovému programu pro skupinu č. 4 (aktivita „arménská genocida“)

Příloha č. 6: Text k výukovému programu pro skupinu č. 5 (aktivita „arménská genocida“)

Příloha č. 7: Pracovní list k výukovému programu (aktivita „arménská genocida“)

Příloha č. 8: Příloha vlajek států k výukovému programu (aktivita „uznávání arménské genocidy“)

Příloha č. 9: Použité zdroje u příloh k výukovému programu.

Příloha č. 10: Ukázka textu použitého při realizaci výukového programu

Úvod

V průběhu 20. století proběhlo mnoho masakrů, genocid a etnických čistek a to nejen v zemích méně rozvinutých. Některé z nich probíhaly za rouškou velkých válek, jak první světové, tak druhé světové války, další z nich byly součástí konfliktů vzniklých na etnických základech. I nadále se podobné případy objevují a stále je nedokážeme rychle a účinně řešit či jim předcházet. Proto je důležité rozpoznávat a analyzovat genocidy, které se již udály a vzít si z nich určité ponaučení pro léta budoucí.

Nejvíce pozornosti se věnuje genocidě, která probíhala za druhé světové války, všeobecně nazývána holocaust, spáchaná Německem na židovském a romském obyvatelstvu. Genocidám spáchaných v zemích mimo Evropu se tolik zájmu nevěnuje, v médiích ani v učebních osnovách. Z části určitě proto, že holocaust se může týkat vzdáleně i někoho z nás a je součástí české národní historie a genocidy spáchané v rozvojových zemích jsou nám geograficky i etnicky vzdáleny. Pro dnešní dobu, kdy čelíme stále více a častěji globálním výzvám, je však důležité svou pozornost převést i na události týkajících se rozvojových zemí.

Mezi genocidy, které proběhly mimo Evropu, můžeme zařadit genocidu v Arménii, Rwandě, Kambodži, Indii či Pákistánu. Arménská genocida je považována za první genocidu 20. stol. Od genocidy uběhlo v roce 2015 sto let a stále je téma masakrů Arménů kontroverzní. I nadále se polemizuje, zda události, které se staly v roce 1915 na území tehdejší Osmanské říše, můžeme klasifikovat jako genocidu. V první řadě ti, kteří genocidu měli spáchat, tedy Turci, genocidu kategoricky odmítají. Naopak 26 zemí světa tyto události za genocidu považuje a uznává ji. Do jaké míry hrají v uznání genocidy roli politické, mezinárodní a obchodní vztahy není zřejmé, ale určitě se řadí mezi jedny z hlavních důvodů, proč genocida některými státy uznávána není.

1 Cíle práce

Cílem teoretické části bakalářské práce je popsat vybrané genocidy, které proběhly v rozvojových zemích ve 20. stol. V první části bakalářské práce nalezneme vysvětlení pojmu genocida a rozdílu mezi genocidou a etnickými čistkami, jelikož může docházet k zaměňování těchto dvou pojmů. V dalších částech jsou stručně popsány vybrané genocidy v rozvojových zemích a to genocida ve Rwandě a Kambodži.

Dále se teoretická část bakalářské práce podrobněji věnuje genocidě arménské. V kapitole věnované arménské genocidě jsou popsány její příčiny, hlavní představitelé genocidy, průběh a její důsledky. Závěrečná kapitola teoretické části práce se věnuje problematice uznání vyvraždování a násilné deportace arménských obyvatel za akt genocidy. Řeší se v ní tedy různé přístupy, jak k událostem přistupuje mezinárodní společenství a jednotlivé státy. A jak i dnes události, které proběhly před více než 100 lety, formují dnešní mezinárodní vztahy.

Praktická část bakalářské práce navazuje na teoretickou část věnovanou arménské genocidě. Cílem praktické části je vytvořit výukový program s návaznými aktivitami, které mohou sloužit jako doplnění výstavy (ukázka výstavy - příloha č. 1), jež byla vytvořena na počest 100. výročí těchto událostí. Výstava byla vytvořena Česko-Arménskou společností MIASIN a Školským zařízením pro další vzdělávání Chaloupky, o.p.s. ve spolupráci se studenty Univerzity Palackého, v rámci předmětu „Environmentální a globální výchova“ na katedře Mezinárodních rozvojových studií v akademickém roce 2014/2015.

Výukový program, je určen pro středoškolské studenty, především pro studenty gymnázií a středních odborných škol, na kterých se vyučuje dějepis, zeměpis či jiný předmět, který svým obsahem zahrnuje tuto oblast (může být zařazen i do občanské výchovy či základů společenských věd).

TEORETICKÁ ČÁST

2 Pojem genocida

Pojem „genocida“ vznikl v období druhé světové války (1939 – 1945) k definování praktik nacistického Německa. Pro vysvětlení pojmu existuje několik definic, které jsou ve většině případů sobě podobné, jen některé obsahují více doplňujících a konkretizujících údajů:

- *Genocida je plánované vyvraždění určité etnické, náboženské nebo národní skupiny osob nebo její části, a jejím cílem je tedy národ či národy fyzicky zlikvidovat (vyhladit).* (Naimark, 2006)
- *Definice dle Raphaela Lemkina: Jedná se o vyhlazení národa či etnické skupiny. Nejde nutně o okamžité vyhlazení, spíše o koordinovaný plán různých akcí směřujících ke zničení podstatných základů života národních skupin, což pak vede ke zničení těchto skupin samotných. Cílem takového plánu je dezintegrace politických a sociálních institucí, jazyka, kultury, národního cítění, náboženství a ekonomického života národních skupin a destrukce osobní svobody, bezpečnosti, zdraví, důstojnosti a rovněž životů jednotlivců náležejících k těmto skupinám. Genocida je vedena proti národní skupině jako takové a akce, které má za následek, směřují proti individu, nikoli kvůli jeho individuálním vlastnostem, nýbrž proto, že je příslušníkem národní skupiny.* (USHMM, 2015)

Genocidy dále můžeme rozdělit do různých kategorií, např. podle důvodu spáchat genocidu nebo podle důsledků vyvraždění.

Genocida je státní zločin, vykonání vůle svrchovaného státu, což ji odlišuje od masakru, který mohou způsobit vojska či jinak organizované skupiny, která je tím jejich vláda nepověřila. Eliminace některé národnosti nebo etnické skupiny vyžaduje v každém stádiu realizace podporu vládnoucí politické moci a účast státních orgánů, jejich spoluvinu, oddanost a mlčení. Stát jakožto suverén se povyšuje nad pramen práva. Vyžadují-li to okolnosti, staví se nad morálku a mimo svědomí, aby mohl volně nakládat se životy nežádoucích. Jestliže nařídí genocidu, má ji stále pod kontrolou, stanovuje pravidla a kontroluje průběh vraždění. (Ternon, 1997)

Genocidě lze předejít a odvrátit ji pouze tehdy, je-li ochrana menšin zajišťována zároveň mezinárodním právem, ústavou a trestním zákoníkem každého státu (Ternon, 1997). Prevence dalších genocid je nesnadná ve chvíli, kdy neuznáváme a nerozpoznáme genocidy, které se staly v minulosti.

2.1 Genocida vs. etnické čistky

Pojem etnické čistky vznikl roku 1992 v průběhu 1. fáze bosenské války. Účelem etnické čistky je odstranit určitý národ (a často i připomínky jejich existence) z konkrétního teritoria, jinými slovy zbavit se ho a zmocnit se území, které obývá. Má blízko k vysídlení či odsunu, kterého agresor dosáhne legálními či pololegálními prostředky. V opačném extrému se blíží genocidě a rozdíl je pouze v původním úmyslu, protože příslušné území se doslova i přeneseně „vyčistí“ krví masově vyvražděného etnika. (Fialkoff, 2003)

Vysídlení zřídka probíhá bez použití násilí. Lidé lpí na své rodné zemi, majetku, a neodcházejí ze své vlasti dobrovolně. Agresor tedy sahá k násilí, proto mnoho příslušníků vyháněného etnika přijde o život a etnická čistka se promění v genocidu. (Naimark, 2006)

Mezi etnické čistky patří již zmiňované události na konci války v Bosně a Hercegovině, vysídlování a konflikt v oblasti Náhorního Karabachu¹, kde o život přicházejí Arméni i Ázeři (Šarapatka, 2014). Další etnické čistky proběhly v minulosti na Srí Lance, v Kosovu a bývalém Sovětském svazu (Fialkoff, 2003). V dnešní době probíhají etnické čistky v rozvojových zemích, jako příklad může sloužit situace v Jižním Súdánu, kde jsou vražděni příslušníci etnické skupiny Dinka (Kalát, 2014).

Hlavní rozdíl mezi genocidou a etnickou čistkou tedy tkví v úmyslu zločin (vyvražďování) spáchat. Genocida je úmyslný a plánovaný zločin, etnická čistka je „neplánované“ zabíjení při odsunu obyvatel. Nicméně mezi genocidou a etnickou čistkou je jen tenká hranice a někdy je obtížné zařadit události do jednoho z těchto pojmů.

2.2 Právní zakotvení pojmu genocida

Právně je pojem genocida zakotven článkem II. v Mezinárodní úmluvě o prevenci a potrestání zločinu genocidy, jež byla přijata 9. prosince 1948 Valným shromážděním OSN. V platnost vstoupila, ale až 12. ledna 1951, kvůli problémům s ratifikací minimálně 20 států. Genocidou může být označen zločin, který byl spáchán v období míru, stejně tak jako v období války. Na vytváření úmluvy se podílel i právník Raphael Lemkin, který jako první užil výrazu „genocida“. (UN, 2014)

V článku II. Mezinárodní úmluvy nalezneme definici genocidy a seznam 5 činů genocidy spáchaných v úmyslu zničit národní, etnickou nebo jinou skupinu. Mezi ně patří například: usmrcení příslušníků dané skupiny, způsobení vážných tělesných nebo duševních ublížení členům takovéto skupiny, nebo opatření směřující k zabránění narození dětí v rámci

¹ Náhorní Karabach je převážně arménskou enklávou v nitru Ázerbájdžánu.

skupiny. Následující článek č. III. uvádí další čtyři kategorie trestného činu, jako je napomáhání ke genocidě (spoluvina) a přímé i nepřímé podněcování ke genocidě. Dále i přípravné akce pro uskutečnění genocidy jsou trestně stíhatelné, a to i v případě, kdy genocida vůbec neproběhla. Další články úmluvy se zabývají existencí účinných sankcí a prevencí zločinu genocidy. (UN, 1948)

I když je stát uznán vinným ze spáchání zločinu genocidy, je těžké najít konkrétního viníka, který bude trestně zodpovědný za spáchané činy. Spáchání genocidy je mezinárodní zločin, a jedině stát je mezinárodním subjektem. Nelze mu však uložit trest, který by nedopadl na všechny obyvatele, nejsou-li všichni delikventy. (Ternon, 1997)

3 Genocida ve Rwandě

Rwanda je malý vnitrozemský stát nacházející se ve střední Africe. V zemi je obyvatelstvo rozděleno do tří etnických skupin. První a zároveň majoritní etnická skupina jsou Hutuové (přibližně 87 % obyvatelstva), další skupinou jsou Tutsiové (10 % obyvatelstva) a nejmenší skupinou jsou obyvatelé z kmene Twa (1 % obyvatel), (Fialkoff, 2003). Tutsiové jsou v oblasti Rwandy a Burundi přistěhovalci z oblasti severní části Afriky (oblast jižní Etiopie a Súdánu), ale byli schopni se asimilovat s místními Hutuy a dokonce převzali i jejich jazyk. Před příchodem Evropanů zde existoval „modus vivendi“², zajišťující stabilitu a funkčnost společnosti (Kuranian, 2000).

3.1 Období evropské kolonizace

Na Berlínském kongresu v letech 1884-85 byla tato oblast přidělena Německu, Rwanda spolu s Burundi se tak stala součástí Německé východní Afriky (Fialkoff, 2003). Jelikož Německo nemělo možnost vládnout ve Rwandě samostatně, předali řídicí moc do rukou Tutsiů, Tutsiové tímto získali větší privilegia na úkor Hutuů. V této chvíli se začíná stupňovat zášť mezi oběma etniky (Prunier, 1999). Během první světové války byla Rwanda okupována spojenci a v roce 1923 byla předána pod správu Belgie. Belgická vláda trvala téměř čtyřicet let až do vzniku nezávislého státu v roce 1962 (Fialkoff, 2003). Belgičané ještě více prohloubili nevraživost mezi dvěma hlavními kmeny, každý člověk dostal nové identifikační dokumenty, ve kterých byla uvedena kmenová příslušnost a Tutsiové stále zůstávali privilegovanými občany (Nousková, 2011a).

3.2 Počátek genocidy - Období po roce 1990

Nezávislost Rwandy přinesla nestabilitu, konflikty a násilnosti se staly chronickým jevem. S nezávislostí také přišlo vyhlášení republiky a konec nadvlády Tutsiů. Mnoho z nich emigrovalo do okolních států (především do Burundi a Ugandy). Jelikož se stávali obětmi útoků a byli nespokojeni s momentálním státním uspořádáním. Proto Tutsiové chystali vpád do Rwandy s úmyslem znovu převzít nadvládu v zemi (Nousková, 2011a). Od této doby dochází k častým invazím až do roku 1990, kdy situace vygradovala do stavu občanské války

² Modus vivendi – uspořádání mezi dvěma subjekty o vzájemném a mírovém soužití, bez jakékoliv předchozí dohody. (Meriam Webster, 2015)

(Prunier, 1999). V roce 1993 se Tutsiové znovu pokusili o politický převrat, ten však vedl jen k obnovení masakrů a bylo při nich zabito 50 000 Tutsiů (Fialkoff, 2003).

Po krátkém období příměří, byla podepsána mírová dohoda v tanzanské Arushi (1993). Strany se zde zavázaly k vytvoření právního státu dodržujícího lidská práva, dohoda také zaručovala bezpečný návrat uprchlíků (Tutsiů) do země. Dohled nad dodržováním dohody měly zajišťovat monitorovací jednotky OSN, Rada bezpečnosti rezolucí č. 872 ustavila speciální „peace - keepingovou“³ misi UNAMIR (UN, 2015). V zemi měla mise působit do té doby, než budou uspořádány demokratické volby a vznikne nová vláda. Signatář dohody, tehdejší prezident Rwandy Juvenál Habyariman, před světem usiloval o usmíření obou stran. Na domácí půdě, ale označil mírovou dohodu za bezpředmětnou. Prezident začal již roku 1992 systematicky plánovat genocidu. Byly sepsovány seznamy Tutsiů, nakoupeny tisíce mačet, které byly nejlevnější dostupnou zbraní, a vytvořeny buňky vládních zabijáků v každé oblasti. (Stream, 2013)

Vyvrcholením násilností mezi oběma etniky, byly události z roku 1994, rozpoutané po sestřelení letadla, které přepravovalo prezidenty Rwandy a Burundi (oba Hutuové) dne 6. dubna nad rwandským hlavním městem Kigali (Zahradníková, 2001). Hutuové, aktivizovaní propagandou extrémistů (rozhlasové a televizní vysílání, denní tisk), začali masově zabíjet Tutsie a každého, kdo byl v opozici vůči prezidentovi. Během pouhých 100 dní byl hrůzným způsobem zabit 1 milion lidí, až 90 % z nich byli Tutsiové (Stream, 2013). Genocida končí v červenci 1994, kdy přišel vpád tutsijských jednotek ze zahraničí a hutuští extrémisté byli zbaveni moci a vyháněni do exilu (Fialkoff, 2003). Byla ustanovena nová multi-etnická vláda, která se přihlásila k dodržování míru sjednaného v Arushi a snažila se uklidnit situaci v zemi. Genocida byla ukončena, ale k bojům docházelo i nadále (Nousková, 2011b).

3.3 Role OSN a mírové mise UNAMIR

Mise UNAMIR (UN Assistance Mission for Rwanda) měla zaručit udržení míru sjednaného v Arushi mezi oběma etniky. Do země bylo vysláno 2 500 vojáků OSN pod vedením Kanadčana R. A. Dallaira. Mandát mise byl striktně omezen jen na monitorovací funkci a na zajištění bezpečnosti před řádnými volbami, použití síly bylo vyloučeno. (UN, 2015)

³ Peace – keepingová mise zajišťuje bezpečnost, politickou stabilitu a pomoc při budování míru. Mírové mise OSN se řídí 3 základními principy: pracují se souhlasem obou stran, jsou nestranné a nesmějí použít sílu (jen v případě sebeobrany). (UN – Peacekeeping, 2008)

Již v lednu 1994 byl generál Dallaire informován, že se chystá genocida tutsijského etnika. Jeho jednotky objevily sklady plné munice, mačet a výbušnin, proto okamžitě napsal požadavek na ústředí OSN o rozšíření mandátu mise. S rozšířením jeho pravomocí by mohl zakročit silou a genocidě zabránit. Požadavek byl zamítnut, použití síly bylo stále dovoleno pouze v případě sebeobrany a jako odpověď na přímou palbu. Podnět byl zamítnut vzhledem k událostem, které se udály v Somálsku během mírové mise UNOSOM (1992 – 1993). Došlo při ní k úmrtí 18 amerických vojáků a OSN neměla zájem o to, aby se něco podobného opakovalo i v případě Rwandy. (Jelínek, 2014)

Po sestřelu letadla, kdy začaly masakry, bylo uvězněno 10 belgických vojáků, kteří byli mučeni a následně i popraveni. Tyto události vedly ke stažení celé belgické jednotky, která byla následována jednotkami dalších států. Ve Rwandě tak zůstalo pouhých 270 bojeschopných vojáků. Dallaire se tímto dostává do patové situace. Nemá povolení zasahovat a nemá žádné dostupné prostředky k zabránění rozpoutání genocidy, proto mohla narůst do takových rozměrů. (Jelínek, 2014) Později 21. dubna Dallaire dostává fax o okamžitém ukončení mise UNAMIR a stažení jednotek OSN na základě rezoluce č. 912 (UN, 2015). OSN nechce tyto události nazývat genocidou, jelikož dle mezinárodního práva by za takovéto situace musela okamžitě zasáhnout. Nicméně OSN své jednotky stahuje, ale i přesto se Dallaire rozhodne v zemi zůstat. (Jelínek, 2014)

Po nátlaku mezinárodních medií a při hrozbě destabilizace regionu se OSN konečně rozhoduje zasáhnout. Vydává rezoluci č. 918, ve které rozšiřuje mandát, uvaluje zbrojní embargo a vysílá do Rwandy 5 500 ozbrojených vojáků, tímto byla založena mise UNAMIR II. (UN, 2015). Jednotky však dorazily do Rwandy až po ukončení genocidy. Pokračovaly tedy v pokusech o zajištění míru a bezpečnosti, pomáhaly s distribucí humanitární pomoci a odminováním oblasti. Mise UNAMIR II. trvala až do počátku roku 1996, kdy Rwandská vláda požádala o ukončení mise. Vojáci OSN se tedy v březnu roku 1996 stahují ze země. (Nousková, 2011b)

Nečinnost OSN můžeme připisovat strachu o životy dalších vojáků, ale také nezájmu o vzdálený a složitý etnický konflikt. V té době se většina pozornosti obracela spíše na Balkán, který byl rasově i geograficky blíže západnímu světu. (Jelínek 2014) Pochybení OSN je označováno jako nejhorší humanitární katastrofa od druhé světové války. (Šulc, 2005)

3.4 Období po genocidě

Po konci genocidy v červenci 1994 byl v zemi stále neklid a nastal problém s uprchlíky, kteří prchli před masovým vražděním. Odhady počtů uprchlíků se liší, nejmenší číslo uvádí organizace Lékaři bez hranic (méně než 1,3 milionů), největší potom UNHCR⁴ (až 2,1 milionů lidí). Problém nebyl jen s osobami, které uprchly za hranice státu, další 1,3 milionů obyvatel bylo vnitřně přesídlených. (Prunier, 1999)

Pro potrestání viníků genocidy vznikl ad hoc Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (v Arushi), který zahájil své fungování v roce 1997 (ČT 24, 2009). Tribunál byl pověřen stíháním osob zodpovědných za genocidu a jiná závažná porušení mezinárodního práva na území Rwandy a okolních států. Tribunál však mohl potrestat jen zločiny, které se staly v období od ledna do prosince roku 1994, i přesto, že vraždění probíhalo i v jiných letech. (Noušková, 2011c) Tento trestní tribunál byl první v dějinách, který měl soudit zločin genocidy. Došlo k odsouzení hlavních představitelů genocidy z veřejného podněcování ke spáchání genocidy a samotné účasti na ní. Mezi odsouzenými byl i tehdejší předseda vlády Jean Kambanda, který převzal po smrti prezidenta vedení vlády. Stal se tak první hlavou státu zatčenou a odsouzenou (k doživotnímu vězení) za zločin genocidy (UNIC, 2005). Vypořádání s pachateli genocidy probíhalo na třech úrovních. Soud první úrovně byl mezinárodní trestní tribunál, kde se projednávaly případy s hlavními a nejvyššími představiteli genocidy. Další případy s řadovými občany se řešily u soudů na státní úrovni. Rwandská vláda zakládala i vesnické tribunály „gacaca“, které byly třetí úrovní soudních vyrovnání. Viníci zde měli možnost přiznat se ke zločinu a omluvit se obětem, tyto soudy měly napomoci k usmíření obou stran. Vesnické tribunály fungovaly od roku 2005 a činnost byla oficiálně ukončena v květnu 2012. (Outreach Programme on the Rwanda Genocide and the UN, 2014)

Rwanda je po více jak 20 letech od genocidy relativně prosperující a rychle se rozvíjející zemí, především díky pěstování a exportu kávy a čaje. (BBC, 2016) Rwanda je však i přesto nadále rozdělenou zemí, situace mezi etniky je uklidněná, ale stále zde panuje jistá nervozita. Někteří v sobě stále nosí staré křivdy a nedokážou odpustit a zapomenout co se stalo. Tutsiové se stále necítí bezpečně v blízkosti Hutuů. Tyto projevy vycházejí najevo především v období výročí genocidy, kdy si celá Rwanda události z roku 1994 připomíná. Nynější prezident Rwandy Paul Kagame zahájil proces usmíření mezi etniky, který vyústil v situaci, kdy pachatelé genocidy žijí mezi přeživšími Tutsii. V rámci procesu usmíření se mohli pachatelé

⁴ UNHCR – „United Nations High Commissioner for Refugees“ – Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. (UNHCR, 2001)

doznat ke zločinu a následně byli propuštěni z vězení. Během let 1999 až 2009 proběhla ve Rwandě řada programů zabývajících se vzděláváním o míru, Rwandskou kulturou a jejími hodnotami. Političtí lídři, představitelé místních komunit a ženy byly vzdělávány v oblasti poradenství při traumatu a zmírňování a řešení konfliktů. (Outreach Programme on the Rwanda Genocide and the UN, 2014) Kagame také nechal odstranit kolonku etnická příslušnost z identifikačních dokladů Rwand'anů. Sám Kagame tvrdí, že jeho úspěch se měří podle toho, zda je označován za tutsijského nebo rwandského vůdce. (Coleman, 2010)

4 Genocida v Kambodži

Kambodžské království se nachází v jihovýchodní Asii a patří mezi nejchudší státy regionu (World Bank, 2014). Od 9. stol. byla Kambodža součástí Angorské říše, která zažila největší rozmach ve 12. a 13. století. V této době sahá její moc od dnešní Barmy až po Malajský poloostrov. Na konci 13. století byla Angorská říše obléhána Mongoly, následně o století později Siamci. Thajské vměšování trvá až do příchodů Francouzů v 60. letech 19. stol. (Zvolánek, 2009).

4.1 Období před genocidou

Éra francouzské koloniální správy začíná 11. srpna 1863 podepsáním dohody o francouzském protektorátu. V období druhé světové války byla Kambodža okupována japonskou armádou, po válce však znovu spadala pod francouzskou nadvládu. Francouzský vliv v oblasti byl ale značně oslaben a Kambodža v roce 1945 vytvořila ústavu a roku 1953 prohlásila nezávislost. (Bielinová, 2006)

Hlavním státním představitelem v Kambodži po vyhlášení nezávislosti byl princ Sihanuk, který podporoval komunistický severní Vietnam a dovolil vietnamským komunistickým představitelům pobývat na území Kambodži a odtud operovat proti americkým vojenským jednotkám. Kvůli těmto rozhodnutím byly přerušeny diplomatické styky s USA a Spojené státy začaly tajně bombardovat komunisty žijící v Kambodži. Při bombardování zahynulo asi 800 000 civilistů. (Bielinová, 2006)

V roce 1970 byl proveden vojenský převrat a k moci se dostal západně orientovaný generál Lon Nol, který obnovil vztahy s USA. (Zvolánek, 2009) Generál vyzval vietnamské komunisty k odchodu ze země, kambodžská armáda však neměla dostatečné prostředky k vypuzení komunistů z džungle. Proto v dubnu 1970 vtrhla do Kambodži vojska Spojených států a jižního Vietnamu, které zahnal komunisty hlouběji do nitra země. Intervence zahraničních vojsk nebyla v Kambodži vnímaná příliš pozitivně, proto začala rapidně stoupat obliba Rudých Khmerů - do té doby ilegálního komunistického hnutí. Po pár měsících vietnamští komunisté a Rudí Khmerové ovládají polovinu země a dne 16. dubna 1975 přebírají kontrolu nad hlavním městem Phnom Penh. Byla svržena monarchie a Rudí Khmerové nastolili republiku Demokratická Kampučia. (Kutilová, 2011)

4.2 Období nadvlády Rudých Khmerů

Vůdcem Rudých Khmerů byl Pol Pot, který spolu s dalšími představiteli kambodžského komunismu, chtěl naplnit ideu „agrární společnosti“ – společnosti, která bude soběstačná a postavená na produkci rýže. (Kutilová, 2011) Po obsazení hlavního města začalo vyhánění všech obyvatel z města na venkov, během dvou dnů bylo město prázdné. Rudí Khmerové sdělili obyvatelům, že musí z města pouze na 3 dny, kvůli možnému bombardování ze strany Spojených států, proto všichni jejich majetek nechali na místě a vzali si jen potřebné věci. (Bielinová, 2006) Vojáci poté vyrabovali a zničili prázdné domy, totéž se dělo ve všech větších městech. Následně začala probíhat kolektivizace, vláda konfiskovala a přebírala kontrolu nad vším majetkem, včetně škol, nemocnic a sociálních institucí. Všechny soukromé podniky byly zavřeny a jejich majitelé i s celými rodinami zavražděni. Důvodů pro smrt v komunistické Kambodži bylo nespočet, od pouhého úsměvu či jiné emoce, přes nošení brýlí až po příslušnost k jiné etnické nebo náboženské skupině. (World Without Genocide, 2015)

Dalším cílem kambodžských komunistů bylo zničit instituci rodiny. Lidé vyhnáni z měst byli rozděleni do pracovních čet podle pohlaví a věku a každou pracovní četou poslali pracovat do jiné oblasti, tím způsobili rozvrácení rodiny. Za nedovolené kontaktování člena rodiny hrozil trest smrti. Ke komunistické ideji patřilo také zničení nepřátel režimu, i těch potencionálních. Proto Rudí Khmerové začali vyvražďovat všechny, kteří by mohli rozvrátit nastolený režim. První šli na smrt umělci, lékaři, učitelé a další vysokoškolsky vzdělaní lidé. Byli vražděni s celými rodinami, aby se potomci nemohli v budoucnu mstít za smrt svých rodičů. Než však byli zabiti, bývali podrobena krutým výslechům a mučení, museli se přiznat ke spolupráci s americkou vládní agenturou CIA a byli nuceni podat informace o dalších osobách, které by mohly ohrozit režim. (Kutilová, 2011) Většina těchto výslechů a mučení probíhalo v budově bývalého gymnázia, které se později stalo největším vězením (S -21) tohoto režimu. Ve vězení Rudí Khmerové zanechali velké množství dokumentů prokazujících genocidu spáchanou na obyvatelstvu Kambodži. V budově vězení se dnes nachází muzeum věnované právě obětem genocidy. (The Killing Fields Museum of Cambodia, 2016)

4.3 Období po genocidě

Pokus Rudých Khmerů o agrární společnost skončil v roce 1979, kdy do země vpadla armáda Vietnamu a porazila komunistický režim. Vietnamská armáda vyhnala Rudé Khmery do pohraničí. (Kutilová, 2011) Mezinárodní společenství však neuznalo novou vládu podporovanou Vietnamem. Proto v OSN Kambodžu stále zastupovali Rudí Khmerové.

Pozůstatky Rudých Khmerů se držely na západě země až do roku 1992, v tomto roce byla podepsána rezignace a ukončena partyzánská válka. O rok později se v Kambodži konaly první demokratické volby, ty vyhrála koalice vedená Sihanoukem. (Nejedlý, 2010)

Po ukončení vlády Rudých Khmerů byla země rozvrácená a lidé hledali své příbuzné a navraceli se do svých domovů, mnozí z nich skončili v uprchlických táborech v Thajsku nebo našli azyl v jiných zemích. (Kutilová, 2011) Počty obětí genocidy, trvající čtyři roky, se odhadují na 1 až 3,3 miliony, tzn., 25 % původního obyvatelstva Kambodži zahynulo kvůli režimu Rudých Khmerů, jejich politice přesídlování, mučení, masovým popravám, nuceným pracím, nemocem a podvýživě. (World Without Genocide, 2015)

4.4 Potrestání genocidy

Kambodžská vláda se obrátila na OSN s žádostí o pomoc s ustanovením soudu, při kterém by došlo k odsouzení hlavních představitelů genocidy. Nevznikl ale klasický mezinárodní trestní tribunál. Kvůli požadavkům Kambodži o ustanovení soudu přímo v zemi s kambodžskými soudci byly v roce 2001 vytvořeny Mimořádné soudní senáty v Kambodži (ECCC)⁵, jež dostávají mezinárodní asistenci skrze organizaci vytvořenou Organizací spojených národů (UNAKRT)⁶. Soudní senáty řeší zločiny spáchané během období Demokratické Kampučii (1975- 1979). (ECCC, 2015b) Do soudních procesů se mohou zapojit i oběti genocidy, mohou podávat odvolání k rozsudku, žádat o odškodnění a mají statut plnohodnotné procesní strany (Jelínek, 2012).

Od založení soudních senátů byly řešeny pouze čtyři případy, vzhledem k době, která od kambodžské genocidy uplynula (většina představitelů genocidy již zesnula). V prvním z případů, který byl projednáván Mimořádnými soudními senáty, byl obžalován vedoucí vězení S-21 Kaing Guek Eav alias "Duch". Jako jediný z obžalovaných přiznal vinu, byl usvědčen ze zločinu proti lidskosti a odsouzen k 35 letům vězení. (ECCC, 2015a) Mezi další obžalované patří Nuon Chea, bývalý předseda Demokratické Kampučei, a Kheie Sampan, bývalý prezident. Tito dva obžalovaní byli souzeni v jednom procesu, byli odsouzeni k doživotnímu vězení, oba se ale odvolali a proces i nadále pokračuje (ECCC, 2014). K obžalovaným patří také Ieng Sary, bývalý ministr zahraničí a jeho žena Ieng Thrith, bývalá ministryně pro sociální věci. Ta před soudní tribunál nepředstoupila, jelikož byla shledána mentálně nezpůsobilá. Saryho proces probíhal, ale odsouzen nebyl. Sary umřel ještě před tím, než byl případ dořešen. (World Without

⁵ECCC- Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia. (ECCC, 2015)

⁶UNAKRT – United Nations Assistance to the Khmer Rouge Trials (UNAKRT, 2016)

Genocide, 2015) Vůdce komunistického hnutí Pol Pot byl po svržení režimu Rudých Khmerů odsouzen k doživotní internaci (domácímu vězení) kde roku 1998 umírá, ještě před tím než mohl předstoupit před řádný soud. (The History Place, 1999)

5 Arménská genocida

Arménská genocida je považována za 1. genocidu 20. stol. Genocidu měli spáchat Turci v období 1. světové války (1915). Masakry a odsun arménského obyvatelstva však probíhaly až do roku 1930 (Plesl, 2012). I po sto letech od uplynutí genocidy odmítá Turecko tímto pojmem události nazvat, přestože pro ně existuje velké množství písemných a fotografických důkazů, především pak i očitá svědectví.

5.1 Arménie – Osmanská říše

Arménie, která se stala roku 301 prvním křesťanským státem na světě, leží v oblasti Zakavkazska v jihozápadní Asii. V období arménské genocidy (koncem 19. stol.) připadla západní část Arménie Osmanské říši a východní část (Jerevanské a Nachičevanské chanství) carskému Rusku. (Kurianian, 2000) V té době byla Osmanská říše jednou z nejmocnějších a nejrozsáhlejších říší a obyvatelé vyznávali především islámské náboženství. Říše existovala od roku 1299 až do rozpadu roku 1922. Arménskou genocidu poznamenal právě rozpad Osmanské říše na počátku 20. stol. (Dějiny a současnost, 2008)

5.1.1 Postavení Arménů v Osmanské říši

Arméni byli v Osmanské říši menšinou, jelikož nevyznávali islám, ale hráli velkou roli v rozvoji hospodářství a průmyslu. Arméni byli vzdělaní, byli mezi nimi lékaři, právníci, obchodníci, inženýři, majitelé textilních továren a zemědělských statků. Díky tomuto postavení byli relativně tolerováni, ale oficiálně nebyli rovnocenní s Turky. Arméni neměli stejná práva a museli platit speciální daně jako občané druhé třídy. (Aghet, 2010) Arméni se proto snažili o rovnost mezi muslimským a nemuslimským obyvatelstvem (v tomto snažení měli spojení i v Evropě). Požadovali autonomii tradičních arménských území nebo alespoň, aby se v částech obývaných Armény (vilájety) uskutečnily reformy. Arméni obývali část Osmanské říše nazývanou Východní Anatolie, rozdělenou do 6 provincií. Reformy, které Arméni požadovali, obsahovaly zavedení svobody vyznání a rovnost muslimů a křesťanů při soudních procesech a administrativních záležitostech (Kurianian, 2000) Tyto požadavky se samozřejmě nelíbily osmanské vládě, považovala Armény za vše, co Osmanské říši škodí, jelikož podporovali reformy a udržovali styky se západem i nepřitelem Ruskem. Na konci 19. století proběhlo i několik arménských povstání, ta byla brutálně potlačena a v této době začala narůstat nenávisť Turků k tomuto národu. (Naimark, 2006)

5.2 Příčiny arménské genocidy

Příčin genocidy bylo hned několik. Jak už výše zmiňované postavení Arménů v Osmanské říši, tak rozpad Osmanské říše, počátek první světové války, nástup mladotureckého hnutí k moci, tak i styky Arménů s Ruskem. Dalším popudem pro začátek genocidy byl boj Arménů za nezávislost a vznik vlastního arménského státu.

5.2.1 Rozpad Osmanské říše

Postupný zánik Osmanské říše doprovázel vzestup extrémního nacionalismu a snahu o vytvoření národních států na etnických základech. Silný rozmach národního hnutí a intervenční politiky evropských států a Ruska slabost Osmanské říše ještě znásobily. Proto na Balkáně vypukly hned dvě války v letech 1912-1913. (Radiožurnál, 2012) V důsledku balkánských válek se součástí evropských konfliktů staly masové přesuny obyvatel a segregace etnik. Po dalších událostech na Balkáně (atentát na arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este, 28. 6. 1914) vypukl mezinárodní konflikt – První světová válka. (Fialkoff, 2003)

Za bezprostřední příčinu genocidy lze označit reakce Turků a Arménů na značné územní ztráty, které Osmanská říše utrpěla v důsledku balkánských válek. Vyhnání statisíců balkánských muslimů do Osmanské říše vyvolalo značné rozhořčení. Na křesťanské obyvatele se začalo nahlížet jako na potencionální zrádce a dezertéry, kteří tajně spolupracovali s Ruskem. Proto do roku 1914 byly vypracovány plány na vyčištění Západní Anatólie od Řeků (plány byly úspěšné) a po vypuknutí války se obrátila pozornost i na Armény. (Naimark, 2006) Po 1. světové válce se Osmanská říše definitivně rozpadá. Vznikají nové nezávislé národní státy, kde se etnické menšiny musely podřídit státotvorným ideologiím národností většinových.

5.3 Hlavní protagonisté genocidy

V období před první světovou válkou (konec 19. stol.) vznikla v Turecku politická strana „Jednota a pokrok“, jejíž členové se nazývali Mladoturky (Kuranian, 2000). Mladoturci byli vzdělaní a usilovali o modernizaci státu a konstituční vládu. Prosazovali znovuzavedení ústavy a svržení teokratické reakční vlády Abdulhamida II. (Armenian National Institute, 2016c) Mezi určitou skupinou Arménů nalézali podporu, dokonce od Mladoturků dostali zbraně, aby mohli bojovat za novou osmanskou ústavu. Kontrarevoluce byla poražena, na trůn nastoupil mladší bratr Abdulhamida II. a ústava byla obnovena. Představitelé Mladoturků se soustředili na udržení moci a reorganizaci společnosti. O autonomii pro Armény vůbec neuvažovali, podle jejich názoru v Osmanské říši žádná „arménská otázka“ neexistuje.

Mladoturci zavrhlí „osmanismus“ (rovnost všech osmanských obyvatel) a podporovali „panturkismus“ (sjednocení turkických národů od Anatólie přes střední Asii v jedno rozsáhlé impérium). (Naimark, 2006) Strana „Jednota a pokrok“ se přetransformovala v nacionalistické hnutí, jehož ideologie byla směsicí nacionalismu, panturkismu a rasismu-turanismu (rozšiřuje myšlenku panturkismu na sjednocení všech turanských národů do jednoho společného státu). (Kuranian, 2000) Mezi hlavní představitele mladotureckého hnutí patřil Ismail Enver Paša, který vykonával funkci ministra války. Mezi dva další vedoucí představitele, jak mladotureckého hnutí, tak i arménské genocidy, patří Ahmed Džemal Paša (ministr námořnictva) a Mehmed Talat Paša (ministr vnitra). Toto seskupení vládlo Osmanské říši jako triumvirát tří pašů. (Stream, 2015)

5.4 Průběh genocidy

Ještě před začátkem samotné genocidy a 1. světové války probíhaly pogromy na arménském obyvatelstvu. První značné masakry proběhly v roce 1895 při protestech Arménů proti vysokým daním, které museli platit a dožadování se stejných práv, jako měli muslimové v Osmanské říši. Při těchto pogromech bylo zabito 2 tisíce Arménů. (Aghet, 2010) Od tohoto roku nenávisť Turků vůči arménskému obyvatelstvu jen graduje až do počátku 1. světové války.

Ačkoli Arméni v první světové válce loajálně bojovali za Osmanskou říši. Vzhledem k nesprávným strategiím bojů a logistickým přípravám na Kavkazu turecká vojska prohrávala. Turecké vedení nařklo za porážku Armény a obvinilo je z kolaborace s Rusy. (Kuranian, 2000) Od ledna roku 1915 byli všichni arménští vojáci odzbrojeni a převezeni do pracovních táborů, nařídil tak Enver Paša (Naimark, 2006). V této chvíli bylo arménské obyvatelstvo paralyzováno a nemělo žádné účinné prostředky k boji či obraně. V průběhu jara a léta 1915 bylo všem Arménům nařízeno, aby se připravili na opuštění svých domovů (většinou v průběhu 3-7 dní). (Kuranian, 2000)

V den 24. dubna 1915 daly osmanské úřady v Istanbulu (tehdy Konstantinopol) zatknout a deportovat 235 předních členů arménské obce – církevní hodnostáře, lékaře, podnikatele. Tentýž den bylo v Konstantinopoli na ulicích a ve svých domech zmasakrováno na 5 tisíc Arménů (Kuranian, 2000). Tento den je pokládán za počátek arménské genocidy. (Naimark, 2006) Způsob deportací se lišil, oblast od oblasti, ale bylo zřejmé, že se jedná o centrálně řízenou akci triumvirátu tří pašů. (Stream, 2015) Turecká vláda na svou obranu deklarovala, že Arméni musejí být odvedeni z válečné zóny. Genocida však probíhala ve všech oblastech Osmanské říše, pod válečnou oblast spadaly jen vilájety Erzerum, Bitlis a Van.

(Kuranian, 2000) Neoficiálně turecká vláda prohlašovala, že jediná možnost, jak se vojensky ubránit je zlikvidovat „arménskou hrozbu“, těmito prohlášeními začala propaganda namířená proti Arménům. (Aghet, 2010)

Uvěznění Arméni byli vystaveni mučení. Po týdnech bití a mučení byli zoufalí, hladoví a vyčerpaní vězni svázáni a pod dozorem četníků byli deportováni. Ve většině případů se nedostali příliš daleko, jelikož je eskorta cestou rozsekala šavlemi nebo postřílela. (Naimark, 2006) Arméni z Východní Anatolie směřovali do města Urfa, Arméni z Konstantinopole a Západní Anatolie do Aleppa, kde se nacházely sběrné tábory. Cílová stanice pro přesun všech Arménů byla syrská poušť nedaleko města Deir Zor. Při odsunech se však nepostupovalo tou nejkratší možnou cestou. Arméni museli přecházet přes hory a pouště, aby byli co nejvíce vyčerpaní a zemřelo jich mnoho již po cestě. (The Armenian Genocide and Exploring the Issues, 2006) Proto bylo zřejmé, že tento pochod má jediný účel – vyhladit Armény. (Stream, 2015)

Ať už vyhnanci odcházeli z domova vybavení dobře, nebo neměli vůbec nic, na cestě do pouště je čekaly stejné útrapy. Z počátku je přepravovali namačkané v nákladních nebo dobytčích vagoncích na trase Konstantinopol – Bagdád (mnoho z nich nepřežilo už tento transport). Poté co dojeli na určené místo, byli odvedeni do sběrných táborů (v Aleppu nebo Urfě) a z nich museli dál pěšky. Ještě než vyrazili na pochod smrti, zůstávali hladoví, žízniví a nemocní vyhnanci ve vagoncích zamčení celé dny. (Dějiny, 2013) Arméni, kteří byli převáženi vlakem, měli prakticky štěstí, protože většinu z nich Turci hnali přes Anatólii jako dobytek. Ve dne je sužoval úpal, v noci prudký studený vítr. Strážní deportované pobízeli bičem a pažbami pušek, nedávali jim dost jídla ani vody, i když vše bylo k dispozici. Dochovala se i svědectví o tom, že přístup k vodě prodávali. Byli na cestách i dva měsíce bez možnosti se umýt a převléknout, museli spát venku a byli neustále o hladu. Situace arménských žen byla o to horší, že je strážní týrali a znásilňovali nebo je nechávali napospas kurdským banditům, kteří je vším myslitelným způsobem ponižovali. (Naimark, 2006) Dalším nástrojem likvidace byly jeskyně sloužící jako plynové komory, před jeskyní byl založen oheň a ti, co zde byli uvěznění, se udusili. Persekuce arménského obyvatelstva tímto způsobem končí v červenci 1916. (Aghet, 2010)

5.5 Období po genocidě

V roce 1918 armáda vítězných mocností došla až do Konstantinopole, kterou obsadila. Porážkou ve válce ztratila mladouturecká vláda moc a její vůdci opustili zemi. Někteří ze členů byli souzeni za spáchaná zvěrstva. Ovšem hlavní viníci před soud nikdy nepředstoupili, ale byli souzeni alespoň v nepřítomnosti. Ti, kteří genocidu zorganizovali a řídili, byli odsouzeni k trestům smrti. Triumvirát tří pašů však trestu unikl a k trestům smrti oficiálně nedošlo. Nicméně Arméni si své viníky genocidy našli. Mehmed Talat Paša byl roku 1921 zavražděn v Berlíně, zavraždil ho člen arménské obce, který toužil po pomstě. Tento útok a mnohé další tajné operace, které byly namířeny proti viníkům arménské genocidy, dostaly kódové označení Operace Nemesis (Operation Nemesis, 2015). Ahmed Džemal Paša zemřel násilnou smrtí v Tbilisi roku 1922 a Ismail Enver Paša ve střední Asii po přepadení Rudou armádou. (Kuranian, 2000)

Po první světové válce následovala v letech 1919-1920 Pařížská mírová konference, kde byly podporovány požadavky Arménů na samostatný stát. Podle smlouvy ze Sèvres, Turecko i dohodové mocnosti uznaly Arménii za nezávislý stát. Arménie získala přístup k Černému moři a Turecko se zavázalo demilitarizovat části území, která hraničila s Arménií. Mezitím v čele nacionalistického hnutí v Turecku stanul Mustafa Kemala, který tuto smlouvu nerespektoval a zaútočil na arménské oblasti, kde došlo k dalším masakrům Arménů. Turecko tehdy získalo více než polovinu arménského území (včetně přístupu k Černému moři) a vlastní jej dodnes. (Kuranian, 2000)

5.6 Následky genocidy

Následkem genocidy nejsou jen oběti na životech. Dalším důvodem pro deportace byly krádeže majetku a destrukce arménské kultury. Při odsunech obyvatel se ničily nejen domy Arménů, ale také celé vesnice, školy, kostely a obchody. Pokud se po těchto výpravách něco dochovalo, docházelo ke změnám názvů vesnic a měst. V oblastech, kde dříve Arméni na území Turecka bydleli (oblast u jezera Van) se usadili Kurdové. (Armenian Genocide: „The Betrayed“, 2003)

Ženy, které přežily genocidu, byly umístěny do harémů tureckých mužů, a děti byly poslány na převýchovu. Ve většině případů spíše pracovaly pro tureckou rodinu, v mnoha ohledech s nimi bylo zacházeno jako s otroky a čelily opakovanému zneužívání. (Aghet, 2010)

Mezi další následky genocidy patří emigrace zbylého arménského obyvatelstva. Arméni, jež dokázali prchnout před genocidou, se rozprostřeli po celém světě. Dnes v Arménii žijí pouhé tři miliony obyvatel (CIA, 2015), mimo svou zemi žije více než sedm milionů Arménů a tvoří tak rozsáhlé diaspory. Největší počty Arménů žijící mimo svou zemi původu se nacházejí v Rusku, Spojených státech amerických a Francii. (Black, 2015) V Turecku dnes žije 6 000 Arménů, ale jen malá část z nich si je vědoma svého arménského původu. (Aghet, 2010) Emigrace arménského obyvatelstva probíhá i v dnešní době, dnes mezi hlavní push faktory, které nutí Armény k odchodu ze země, patří chudoba, nedostatečné pracovní příležitosti spojené se špatným finančním ohodnocením a nestabilní politická a bezpečnostní situace. (The Armenian Weekly, 2013)

5.6.1 Počet obětí

Přesné počty obětí je těžké určit, jelikož o mrtvých nejsou žádné podrobné záznamy. Podle odhadů místních pozorovatelů přežilo pochody do Mezopotámie pouze 15 % deportovaných. (Naimark, 2006) Většina akademiků zabývající se genocidami odhaduje počty obětí na 1 až 1,5 milionu. Podobná čísla uvádí i arménská strana. (ČT 24, 2015b) Naopak Turecko uvádí maximální počet obětí na 300 000 a tyto lidi považuje za oběti válečných událostí. V knize arménského historika Ary Sarafiana, kde zkoumal poznámky psané Mehmetem Talatem Pašou se uvádí, že sám Talat odhadl počet obětí na 900 000 až jeden milion. (Krbec, 2012)

5.6.2 Inspirace pro holocaust

Události z roku 1915 mohly být inspirací pro Adolfa Hitlera při genocidě páchané na židovském a romském obyvatelstvu v době nacistického Německa. Inspiraci našel v masovém přesunu a deportování obyvatel v přeplněných vagoncích. Odvahu k podobnému kroku nacházel v tom, že arménská genocida nebyla nikdy oficiálně potrestána. Hitler sám prohlásil ke svým důstojníkům před vstupem do Polska: „Musíme bez milosti zabít všechny. Muže, ženy, děti. Nemusíme poslouchat společenské mínění. Vždyť kdo dnes ještě mluví o zabíjených Arménech.“ (Kurian, 2000) Německo bylo také v období 1. světové války a po ní spojencem Turecka, poskytovalo Turecku finanční prostředky na vylepšení infrastruktury a rozvoj země. Vláda Německa si byla vědoma všech událostí, které v Turecku probíhaly, ale jen tiše přihlížela, jelikož si chtěla udržet spojence ve válce. Tyto dvě země zůstávaly ve spojení i po skončení 1. světové války. Německo pomohlo hlavním představitelům

genocidy uprchnout a poskytlo azyl Mehmedu Talatu Pašovi. Zajistilo mu novou identitu a spokojený život v Berlíně. (Aghet, 2010) I proto tyto okolnosti je možné, že Turecko nechce uznat arménskou genocidu. Nechce být spojováno právě s Hitlerem a nacistickým Německem. (Stanley, 2006)

5.7 Uznání arménské genocidy

Arménská genocida je považována za první genocidu 20. století, přitom ještě stále Turecko a některé další země, včetně České republiky, vyvražďování Arménů za genocidu neoznačuje. I v současné době je toto téma na mezinárodní politické scéně ožehavé (hlavně ve spojení s nedávným stým výročím genocidy a možným vstupem Turecka do EU). Neuznání genocidy ze strany ostatních států může vycházet ze snahy udržet si dobré obchodní a politické vztahy s Tureckem. Momentálně je genocida uznána pouhými 26 státy světa. Mezi ně patří Argentina, Rakousko, Belgie, Kanada, Francie, Německo, Řecko, Itálie, Kypr, Libanon, Polsko, Rusko, Slovensko a další. Mezi velmoci, které genocidu neuznávají, patří Spojené státy americké a Velká Británie. (Armenian National Institute, 2016a)

5.7.1 Turecká perspektiva

Turecko považuje masakry za důsledek válečného chaosu a genocidu odmítá uznat už jedno století. Turecko používá taktiku mlžení a zamlčování faktů. Dle Ternona (1997) se popírání zodpovědnosti opírá o 3 hlavní argumenty: 1. Převrácení odpovědnosti - Arméni zradili Turecko a sami se dopustili protiturecké genocidy, 2. Popírání genocidního úmyslu - odmítá, že by deportace a masakry probíhaly plánovitě či se záměrem vyhladit Armény. 3. Rozpory ve statistických údajích – podle arménské verze padlo za obětí těmto masakrům 1,5 mil Arménů, podle té turecké docházelo ke vraždění na obou stranách a maximální počet obětí mezi Armény nepřesáhl půl milionu. Turci přitom utrpěli obdobné ztráty.

Podle názoru Turecka tedy nikdy žádná genocida spáchaná nebyla a v tom případě o ní nesmí být řeč. Dle prezidenta turecké historické společnosti neexistují žádné důkazy o úmyslu vyhladit arménský národ. A k tomu, aby události byly označeny za genocidu, musejí splňovat definici genocidy, musí zde být záměr vyhladit určitou rasu, což u této události údajně chybí. (Armenian Genocide: „The Betrayed“, 2003) Turecká vláda dokonce v roce 2004 přijala zákon, který dovoluje referování k arménské genocidě potrestat odnětím svobody na několik let (Cohan, 2005) a nadále pokračuje v diplomatickém boji. Například dubnu roku 2015 odsoudilo

Turecko slova současného papeže Františka, který ve svém projevu použil slovo „genocida“ při příležitosti stého výročí od této události (ČT 24, 2015a).

Nicméně se objevilo také smířlivé gesto ze strany tureckého prezidenta (Recep Tayyip Erdoğan), který vyjádřil soustrast rodinám obětí. O genocidě ale nepadla řeč (ČT 24, 2015a). Turecká vláda také vydává spoustu finančních prostředků na to, aby se o masakrech Arménů nemluvílo jako o genocidě (Krbec, 2012) Turecko má pravdu v tom, že neexistuje žádný písemný důkaz o genocidě, tedy rozkaz vybízející k zabíjení Arménů. Avšak uprostřed archivů z Osmanské říše leží významný dokument, schválený vládou na jaře 1915, který nařizuje deportaci arménské populace. Muži, ženy i děti byli označeni za hrozbu státní bezpečnosti. (Armenian Genocide: „The Betrayed“, 2003) V archivech Ministerstva zahraničních věcí v Berlíně se také nachází tisíce reportů, dopisů a dokumentů, které potvrzují, že genocida proběhla. Je zde také mnoho reportů německých zpravodajů, doktorů, misionářů, novinářů a učitelů, žijících v Turecku na začátku století, které popisují, čeho byli tito lidé svědky. (Aghet, 2010) Turecko se obává uznání genocidy, jelikož by Arménie mohla požadovat repatriaci a návrat území včetně přístupu k Černému moři. (Mikoláš, 2015)

Turecko je zároveň signatářem Mezinárodní úmluvy o prevenci a potrestání zločinu genocidy. V souvislosti s 50. výročím byla arménská záležitost znovu vzkříšena a dostala se na pořad jednání OSN. Kvůli blokaci tureckou delegací byl vypuštěn paragraf, který označoval masakry za genocidu. (Ternon, 1997)

5.7.2 Arménská perspektiva

Arménská strana mluví zcela jasně o plánované genocidě s cílem vyhladit arménské obyvatelstvo v osmanském Turecku (Cibulková, 2012). Boj za uznání aktu genocidy se promítl také do deklarace nezávislosti z r. 1990, kde se v 11. bodě píše, že: „Arménská republika podporuje dosažení mezinárodního uznání genocidy z roku 1915 v osmanském Turecku a východní Arménii“ (The Government of the Republic of Armenia, 2004). V této oblasti je značně aktivní arménská diaspora, která měla podíl na uznání aktu genocidy na úrovni národních parlamentů některých zemí (Cibulková, 2012). Proto může být normalizace vztahů s Tureckem bez uznání genocidy značně problematická. Arménie nicméně ukázala v roce 2015 smířlivé gesto, když prezident Sergej Sargsjan prohlásil, že je připraven normalizovat vztahy s Tureckem, aniž by trval na tom, aby Ankara uznala masakry arménské populace za genocidu. Normalizace vztahů mezi Arménií a Tureckem měla proběhnout už v roce 2009, kdy ministři zahraničí obou zemí podepsali protokoly, ve kterých se dohodli na obnovení diplomatických

vztahů, otevření hranic a rozvoji bilaterálních vztahů. Ratifikace smlouvy však na obou stranách vázla a nakonec byla smlouva stažena z arménského parlamentu. (ČT24, 2015a) Obnovení vztahů s Tureckem také zpomaluje momentální situace v Náhorním Karabachu, kde se Turecko, jakožto podporovatel Ázerbájdžánu angažuje, což je proti vůli Arménie.

5.7.3 Postoj mezinárodního společenství

Mocnosti Dohody sice během války hrozily, že budou odpovědné osoby postaveny před soud, ale kvůli strategickému partnerství s Tureckem tomu nakonec nechaly volný průběh (Ternon, 1997). Ačkoli byl proti Mladoturkům roku 1919 veden soudní proces za arménské masakry, kde byli hlavní strůjci (triumvirát tří pašů) genocidy odsouzeni v nepřítomnosti k trestu smrti, po nástupu Mustafy Kemala k moci byly tribunály zastaveny a odsouzení zproštěni viny. Arménie zároveň vzala spravedlnost do svých rukou a na kongresu Arménské revoluční federace v roce 1919 spustila operaci Nemesis s cílem odstranit hlavní strůjce genocidy (Ehrmann, 2013).

Francie oficiálně uznala zabíjení Arménů za genocidu v roce 2001. O 10 let později bývalý prezident Nicolas Sarkozy, navrhl zákon, který ustanovuje odmítání arménské genocidy za trestný čin. Tento trestný čin by mohl být potrestán odnětím svobody na dobu jednoho roku a finanční pokutou ve výši 45 000 €. Za tento krok nebyl kritizován jen tureckou stranou, ale také historiky a dalšími politickými představiteli. Návrh zákona byl vnímán jako zbytečný a populistický krok Sarkozyho před nadcházejícími volbami. (Poirier, 2011) Na druhé straně stojící podporovatelé zákona argumentovali, pokud má Francie stejný zákon o holocaustu (při odmítání holocaustu hrozí stejný trest jako při nově navrhovaném zákonu), měl by být přijat i zákon o genocidě arménské. Zákon v lednu 2012 prošel francouzským senátem. Turecko reagovalo na přijetí zákona odvoláním svého velvyslance z Paříže a přerušilo vojenskou spolupráci s Francií. (CNN, 2012) Necelý měsíc na to byl zákon označen za protiústavní, jelikož údajně odporuje svobodě projevu zaručené francouzskou ústavou. (Vincour, 2012) Po volbách v roce 2012 nový francouzský prezident François Hollande přislíbil obdobný zákon. Znovu návrh zákona zmiňuje až na Koordinační radě arménských organizací ve Francii (CCAF) na začátku roku 2016, přislíbujíc nové znění zákona, které už nebude protiústavní. (Elysee, 2016)

Již bývalý papež Jan Pavel II. označoval ve svých projevech události z roku 1915 jako genocidu, jež byla prologem k nadcházejícím hrůzám 1. a 2. světové války. (Libreria Editrice Vaticana, 2000) V souvislosti se 100. výročím masakrů Arménů současný papež František označil tyto události jako první genocidu 20. století a současně cituje prohlášení Jana Pavla II.

(Peker, 2015). Tento výrok se ovšem neobešel bez rozhořčení ze strany Turecka. To okamžitě předvolalo velvyslance Vatikánu k podání vysvětlení ohledně výroků papeže. (BBC, 2015)

5.7.4 Postoj USA

V období arménské genocidy prohlásili američtí hodnostáři (T. W. Wilson a T. Roosevelt) genocidu za nejhorší zločin války. V americkém deníku *The New York Times* vyšlo přes 140 článků o událostech v Arménii, a popisovali je velice jasně – bylo to odstranění národu plánované vládou. (*The Armenian Genocide and Exploring the Issues*, 2006) V dnešní době Spojené státy americké – domov jedné z největších komunit Arménů mimo Arménii – genocidu neuznávají. (Flanigan, 2015)

Později byl v USA navrhnut zákon, který označoval události jako genocidu, prošel by v kongrese Spojených států s 2/3 podporou hlasujících. Avšak tehdejší prezident Bill Clinton tento zákon zamítnul. Po vytvoření zákona začalo Turecko prohlašovat, že pokud zákon projde, nebudou američtí turisté a vojáci v Turecku v bezpečí, kvůli demonstracím, které by teoreticky mohly nastat. Turecko také vyhrožovalo, že zruší americké vojenské základny na jejich území. Zákon tedy neprošel, nejen kvůli bezpečnosti amerických občanů ale především proto, že USA potřebovalo v oblasti Blízkého východu silného strategického spojence – Turecko, v boji proti terorismu a oslabení režimu Saddáma Husajna. (*Armenian Genocide: „The Betrayed“*, 2003) Pozdější kandidát na prezidenta G. W. Bush přislíbil ve své volební kampani uznání genocidy. Na postu prezidenta však nic nezměnil, stále ze stejných důvodů – potřeba strategického spojence. Akce namířené proti Saddámu Husajnovi v Iráku totiž probíhaly z vojenských základen ve východním Turecku. (*Armenian Genocide: „The Betrayed“*, 2003)

I přesto, že navrhované zákony ve federálním kongresu Spojených států neprošly, 44 států federace genocidu uznává. I současný prezident Barack Obama se v jednom z prezidentských slibů zavázal označit událost genocidou, ale doposud se tak nestalo (Fraser, 2015). Obama nazývá tyto události jako jedno z největších zvěrstev 20. století, slovu „genocida“ se záměrně vyhýbá. (Peker, 2015) Ačkoliv masakry Arménů odsuzuje, Turecko je stále ve sledu současných událostí důležitý spolek v rámci NATO, kterého je třeba si udržet (Fraser, 2015).

5.7.5 Postoj EU

Evropský parlament označil události jako genocidu ve svém prohlášení již 18. června roku 1987. V prohlášení zaznělo: „Domníváme se, že tragické události z let 1915 až 1917 zahrnující Armény žijící na území Osmanské říše představují genocidu ve smyslu Mezinárodní úmluvy o prevenci a potrestání zločinu genocidy, jež byla přijata 9. prosince 1948 Valným shromážděním OSN“. (Armenian National Institute, 2016b) Evropský parlament také prohlásil postoj Turecka k uznání genocidy za překážku pro jeho vstup do Evropského společenství (Ternon, 1997). Ačkoli to není oficiální podmínka pro vstup, jde podle mnoha evropských států o velice žádoucí krok, bez něhož vstup Turecka do EU nepodpoří (Ehrmann, 2013). Následně uznal Evropský parlament čin genocidy ještě několikrát, naposledy v dubnu roku 2015 v souvislosti se stým výročím od této události (European Parliament Resolution, 2015).

5.7.6 Postoj České republiky

Česká republika, na rozdíl od Slovenské republiky doposud oficiálně masakry Arménů za genocidu neuznala. S návrhem o přijetí deklarace, která by uznala genocidu, přišel bývalý senátor a nynější poslanec Evropského parlamentu Jaroslav Štětina v roce 2006. Následně měla být deklarace představena v roce 2015, 100 let od uplynutí genocidy. Návrh nikdy přijat nebyl. (Štětina, 2015)

Čeští poslanci na jednání Poslanecké sněmovny v dubnu 2015 připomněli události masakrů v Arménii. V usnesení, které po tomto jednání poslanci přijali, se objevuje slovo genocida, avšak nešlo o její explicitní uznání. Uznání genocidy není podle slov poslanců možné, jelikož se Turecko tomuto označování brání. (Evropské hodnoty, 2015)

Ačkoli i prezident Zeman označil hromadné vraždy Arménů za genocidu při návštěvě arménského protějšku Serže Sargsjana v Praze, podle Hradu šlo pouze o Zemanův soukromý názor, se kterým se česká diplomacie neztotožnila (ČT24, 2014). Nicméně i přesto, že Česká republika oficiálně neuznává arménskou genocidu, vztahy mezi ČR a Arménií jsou na velmi vysoké úrovni.

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část bakalářské práce navazuje na teoretickou část zabývající se tématem arménské genocidy. Cílem je vytvořit výukový program s návaznými aktivitami, které by studenty seznámily s pojmem genocida a zároveň se státem Arménie. Následně jsou objasněny příčiny vedoucí k počátku arménské genocidy a studenti se dozvědí o průběhu a následcích genocidy. Velká část programu je věnována problematice uznávání genocidy.

Výukový program, je určen pro středoškolské studenty, především pro studenty gymnázií a středních odborných škol, na kterých se vyučuje dějepis, zeměpis či jiný předmět, který svým obsahem zahrnuje tuto oblast (např. občanská výchova či základy společenských věd). Pro výuku o problematice arménské genocidy můžeme nalézt oporu v průřezových tématech, jelikož se jedná o téma, které nemá stálé místo v učebních osnovách, ale je součástí vzdělání mladého člověka. Téma arménské genocidy může být zařazeno do průřezových témat jako „Výchova demokratického občana“, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech“ a „Multikulturní výchova“ a dále v jejich početných subtématech.

Tento program lze zařadit také do oblasti globálního rozvojového vzdělávání⁷. Jelikož se studenti se v něm snaží o pochopení, proč a za jakých okolností k těmto událostem došlo. Aktivity ve výukovém programu podporují utváření samostatného názoru na danou situaci a rozvíjí kritické myšlení žáka. Student se také dozví o historických událostech, které i v dnešní době formují vztahy v mezinárodním společenství a tím získá ucelenější představu o světě.

Pro lepší orientaci učitele lze také téma arménské genocidy zařadit do vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“, kam patří vzdělávací obory: občanský a společenskovědní základ, dějepis a geografie.

⁷ GRV - Globální rozvojové vzdělávání je celoživotní vzdělávací proces, který přispívá k pochopení rozdílů, podobností a souvislostí mezi životy lidí v rozvojových a rozvinutých zemích a usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které je ovlivňují. Rozvíjí dovednosti a podporuje vytváření hodnot a postojů tak, aby lidé byli schopni a ochotni aktivně se podílet na řešení lokálních a globálních problémů. (Globální rozvojové vzdělávání, 2012)

6 Výukový program (Arménská genocida)

6.1 Základní informace

Téma: Arménská genocida

Zařazení do kurikula:

- Vzdělávací obor:
 - Dějepis – Osvícenství, revoluce a idea svobody, modernizace společnosti – vzájemné střetávání velmocí, diplomatické a vojenské aktivity v předvečer první světové války, mimoevropská ohniska koloniálních konfliktů
 - Občanský a společenskovední základ – Člověk ve státě – Lidská práva.
 - Geografie – Sociální prostředí – Obyvatelstvo/Kulturní a politické prostředí

- Průřezové téma: „Výchova demokratického občana“, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech“, „Multikulturní výchova“

Zařazení do GRV:

- Lidská práva – základní lidská práva
- Globální problémy – konflikty a násilí

Cíle:

- Student definuje pojem genocida
- Student vysvětlí historické souvislosti, které předcházely arménské genocidě
- Student interpretuje samostatný názor na danou situaci
- Student analyzuje důvody neuznávání arménské genocidy
- Student si v rámci reflexe uspořádá získané informace

Cílová skupina: studenti gymnázií či středních odborných škol

Použité výukové metody: metoda sněhové koule, skupinová práce, práce s mapou, práce s textem a obrazovým materiálem, metoda volného psaní,

Časová dotace: 90 minut

Potřebné vybavení a pomůcky:

- Politická mapa světa
- Přílohy (2 – 8)
- Papíry na poznámky

6.2 Přehled aktivit

Evokace:

- Pojem „genocida“ (20 minut)

Uvědomění si významu informací:

- Arménská genocida (25 minut)
- Uznávání arménské genocidy (35 minut)

Reflexe:

- Volné psaní na téma arménské genocidy (10 minut)

Pozn.: časové údaje jsou jen orientační, v případě potřeby lze aktivity zkrátit či prodloužit a přizpůsobit potřebám třídy.

6.3 Postup aktivit

Před samotným začátkem programu sdělí lektor (učitel) studentům cíle následujících hodin a jejich tematickou náplň. Lektor ve většině aktivit vysvětlí postup a na splnění aktivit a předání informací se studenti budou aktivně podílet sami. Studenti na konci výukového programu sami shrnou informace, které se v průběhu hodiny dozvěděli a měli by kriticky zhodnotit dnešní situaci uznávání arménské genocidy. Jako podklad pro čerpání informací k programu slouží teoretická část bakalářské práce. Uvedené přílohy k aktivitám jsou zařazeny na konci práce.

6.3.1 Pojem “genocida”

Pomůcky: papír na poznámky, psací potřeby

Použitá metoda: metoda sněhové koule

Úvodní aktivita slouží k evokaci, ke zjištění toho co už studenti o tématu vědí a jak jsou s tématem seznámeni.

Rozdáme studentům papír na poznámky. Úkolem každého studenta bude napsat na poznámkový papír vše, co ho napadne ke slovu „genocida“. Zamyšlení studenta aktivizuje a donutí ho přemýšlet o daném tématu samostatně, nespolehá se na skupinu. Necháme studentům prostor pro zamyšlení a po 5 minutách si studenti ve dvojicích předají své nápady a zjistí jaké informace má napsány spolužák. Po předání informací mezi dvěma spolužáky rozdělíme třídu do 5 skupin. Ve skupině si opět předají informace a názory, následně každá skupina prezentuje své závěry.

Poté společně se studenty zhodnotíme jejich výstupy a přidáme oficiální definici pojmu genocida. Můžeme aktivitu obohatit o navazující otázky k tématu genocidy.

„K jakým genocidám v minulosti došlo?“

„Z jakých důvodů ke genocidám dochází?“

„Dějí se genocidy i v dnešní době?“

Aktivitu uzavřeme sdělením, že dnešní hodina bude věnována právě genocidám. Nebudeme se, však věnovat genocidě, která proběhla v době nacistického Německa, ale zjistíme dnes něco o genocidě, která je nám relativně vzdálená a možná neznámá. A plynule navážeme na další aktivitu.

6.3.2 Arménská genocida

Pomůcky: přílohy č. 2 -7., politická mapa světa, papíry na poznámky

Použitá metoda: práce s textem a obrazovým materiálem

V následující aktivitě zůstanou studenti ve skupinách, do kterých se rozdělili v předchozí činnosti. Každé skupině rozdáme přílohy s texty a obrázky (každá skupina dostane jiný text). Textové přílohy se vztahují k jednotlivým okruhům arménské genocidy. Úkolem studentů je přečíst si předložené informace, prohlédnout si obrázky a následně si připravit krátkou (2 minutovou) prezentaci na dané téma tak, aby zkrácené informace předali spolužákům. Studenti mají ke své prezentaci k dispozici politickou mapu světa. Při poslechu jedné skupiny ostatní vyplňují pracovní list, dělají si poznámky a mohou pokládat doplňující dotazy na prezentující skupinu.

Doplňující informace k přílohám:

Text č. 1.: Text a obrázky se vztahují ke státu Arménie. Text obsahuje jak základní informace o zemi, její geografickou polohu, počet obyvatel, vlajku, hlavní město a převládající náboženství, tak situaci Arménie a arménskému obyvatelstvu před genocidou. Obrázky se taktéž váží ke stejnému tématu (mapa, vlajka, představitel církve).

Text č. 2.: Text stručně shrnuje příčiny genocidy a období před samotnou genocidou. Dále text obsahuje jména hlavních představitelů genocidy a jejich fotografie. Přiložena je i mapa rozsahu Osmanské říše v době jejího největšího rozmachu.

Text č. 3.: Text se vztahuje k průběhu genocidy a k nástrojům genocidy, jako byly pochody smrti a jednoduché „plynové komory“. Z přiložené mapy lze vyčíst směry a sběrná místa pochodů Arménů.

Text č. 4.: Text se vztahuje k následkům vyvraždování (počty obětí) a ničení arménské kultury. Dále se v textu nacházejí informace o rozsáhlých arménských diasporách v různých státech světa (mapa s označenými státy arménských diaspor). Na obrázku nalezneme také grafický symbol arménské genocidy (pomněnku).

Text č. 5.: Text se zabývá potrestáním genocidy, operací Nemesis a následnou inspirací pro hromadné zabíjení Židů a Romů pod vedením nacistického Německa. V textu je zmínka o památníku připomínající oběti arménské genocidy, nacházejícím se v Jerevanu (viz obrázky).

6.3.3 Uznávání arménské genocidy

Pomůcky: příloha č. 8 (každé skupině)

Použitá metoda: práce s obrazovým materiálem, diskuze

V této aktivitě sdělíme studentům, že i v dnešní době jsou problémy s uznáním masakrů spáchaných na Arménech jako zločinu genocidy. Arménskou genocidu v dnešní době uznává jen 26 států světa. Studenti se v aktivitě kriticky zamyslí, proč některé státy genocidu uznávají a jiné ne.

Každé skupině rozdáme přílohy s vlajkami pěti států (Arménie, Turecka, Francie, USA a České republiky). Úkolem studentů je rozdělit vlajky států podle toho zda si myslí, že daný stát uznává či neuznává arménskou genocidu. Každá skupina může dojít k jiným závěrům, proto prodiskutujeme se studenty, jak ke svému názoru došli, jaké mohou být příčiny uznání nebo naopak neuznání genocidy z pohledu daných států.

Některé důvody uznávání/neuznávání mohou vyplynout z předchozí aktivity. Zbylé informace dodá žákům lektor (učitel).

6.3.4 Volné psaní na téma “arménská genocida”

Pomůcky: papíry na poznámky

Použitá metoda: volné psaní

V závěrečné aktivitě si žáci reflektují informace získané v průběhu celého výukového programu.

Rozdáme studentům papíry na poznámky a vysvětlíme metodu volného psaní. Žáci mohou psát vše, co je k danému tématu napadne (faktické poznámky z programu, pocity, myšlenky, úvahy). Sdělíme jim, že volné psaní nebudou muset zveřejňovat, že píšou jen sami pro sebe. Studenti budou mít na samotné psaní 5 minut a po celou stanovenou dobu neustále píšou (souvislý text). Po vypršení času je možné oslovit třídu, zda někdo z nich nechce, to co napsal, přečíst před tabulí.

6.4 Výukový model E-U-R

Program je vytvořen pomocí výukového modelu E-U-R, který je postavený na konstruktivistickém přístupu k učení. Podstatou modelu je respektování mechanismů přirozeného učení. Model se skládá ze tří fází učení. První z nich je evokace (E), pokračuje fáze uvědomění si významu informací (U) a konečnou fází je reflexe (R). (RVP, 2011)

Evokace: jejím cílem je pomoci žákům si vybavit co o daném tématu již vědí, co se domnívají, že vědí, jaký mají na téma názor či jaké mají otázky vztahující se k tématu. Evokace slouží také k zaujetí žáka, začne se více zajímat o téma a učení je poté efektivnější. Učitel má díky evokaci lepší výchozí pozici a může lépe navázat na to, co žáci už vědí.

Uvědomění si významu informací: je fáze, v níž přichází na řadu učení. Žák získává nové informace, prostřednictvím různých metod. Důležité je, aby byli žáci stále motivováni z fáze evokace. Cílem je, aby žáci vnímali, zda novým informacím rozumějí a jak nové informace souvisejí s již získanými vědomostmi a budují kognitivní mosty mezi starými a novými informacemi. (Zormanová, 2012)

Reflexe: je důležitá součást procesu učení. Žáci si během reflexe třídí, systematizují a upevňují nové informace, při nichž si přetvářejí svá původní vědomostní schémata. Reflektovat je možné nejen to co se naučili, ale také jakým způsobem se nové poznatky učili, zda v dané aktivitě byli úspěšní či naopak. Účelem reflexe je také zutilkovat zkušenosti žáků s procesem učení. (RVP, 2011) Zhodnocení žákům napomáhá získané vědomosti vyjádřit svými vlastními slovy, jelikož tak si je nejlépe zapamatují. (Zormanová, 2012) Reflexi provádí žáci společně s učitelem, nejedná se o hodnocení žáků ze strany učitele. (RVP, 2011)

6.5 Metodické poznámky pedagogů

Výukový program byl předložen k evaluaci učitelům dějepisu a občanské výchovy, učitelé měli možnost okomentovat výukový program z hlediska jeho obsahu, metodiky a budoucí praktické realizace. Učitelé, kteří se do hodnocení programu zapojili, jsou ve svých oborech zkušení a dlouhodobě zapojují do výuky globální témata. Doporučení poskytli tři pedagogové, přičemž jeden z nich část programu vyzkoušel s žáky 9. ročníku základní školy.

Obecné poznámky:

- Učitelé shodně označili arménskou genocidu za téma, které není součástí učebnic dějepisu a není mu věnována dostatečná pozornost, proto výukový program ocenili.
- Program je využitelný pro střední školy, nechybí kritické myšlení a souvislosti.
- Program může sloužit pouze jako inspirace pro učitele na základních školách, kdy texty pro žáky mohou být dlouhé. Nebo si učitel může vybrat jen některé části programu, které pomohou žákům uchopit téma v širším kontextu. Může vybrat nápadité aktivity a stáhnout program do jedné vyučovací hodiny.
- Výukový program je možné publikovat v materiálech ASUD⁸ pro inspiraci dalších pedagogů.

Doporučení (poznámky) k obsahové stránce:

- V aktivitě „pojem genocida“ zapojit více otevřených otázek směřovaných na žáky.
- V aktivitě „arménská genocida“ jsou připraveny dobré texty (přílohy), se kterými se dá pracovat, jsou přehledné a sdělné.

Doporučení (poznámky) k metodice:

- Náplň výukového programu je poskládána přijatelně, střídají se různé metody a aktivity žáků, žáci pracují samostatně, hledají a vytvářejí názory, které musejí argumentovat, pracují ve skupinách a formulují stanoviska.
- Program je poskládán především z aktivit, ve kterých se nejvíce využívá textových příloh. Chybí audiovizuální podnět nebo pohybová aktivita.
- Je možné, aby si žáci vyhledali některé podklady sami (bez použití příloh 2 - 3) a utvářeli si informace samostatně pomocí nastavených hesel (např. Arménie – poloha, obyvatelstvo, města).

Poznámky z praktické realizace:

- Pokud je třída aktivní a ráda diskutuje, je možné zařadit výukový program i na vyšší ročníky základní školy (v upravené verzi, v tomto případě i zkrácené).
- Jako výchozí text k úvodu do tématu arménské genocidy byl použit text z beletrie (příloha č. 10), který jen naznačil situaci v průběhu genocidy a následně byla využita aktivita „pojem genocida“ (žáci si spojili text právě s genocidou). Poté učitel položil

⁸ ASUD – Asociace učitelů dějepisu České republiky.

žákům otázky: „Kdy a kde mohlo ke genocidě na Arménech dojít?“. Žáci tipovali odpovědi a tímto si ujasnili, kde se Arménie nachází a kdy k událostem došlo.

- Využita byla také aktivita o uznávání genocidy, po které následovala věcná a bouřlivá diskuze ve skupinách. Nejvíce se v diskuzi žáci zaměřili na postavení České republiky a Spojených států amerických. (Byl oceněn výběr států k této aktivitě).

Do evaluace programu se zapojili tito pedagogové:

- Jiří Vymětal – MŠ a ZŠ Olomouc – Nemilany
- Stanislav Švejcar – ZŠ Litomyšl, Zámecká 496
- Pavel Martinovský – ZŠ Praha 2, Vratislavova 13

Pozn.: Pavel Martinovský je zároveň předsedou Asociace učitelů dějepisu České republiky.

Závěr

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo definovat pojem genocida a popsat vybrané genocidy, které proběhly v rozvojovém světě ve 20. stol., analyzovat jejich příčinu, průběh a následky, které byly s genocidou v dané zemi spojeny.

Pojem genocida vznikl v období druhé světové války k označení praktik nacistického Německa. Definice genocidy se nachází v Mezinárodní úmluvě o prevenci a potrestání zločinu genocidy, jež byla přijata Valným shromážděním OSN roku 1948. Na základě této úmluvy je genocida označena za mezinárodní zločin. Díky této úmluvě je mezinárodní společenství schopno genocidu rozpoznat a má možnost potrestat její viníky.

Genocida ve Rwandě proběhla s přispěním bývalých koloniálních mocností, které podporovaly segregaci etnických skupin v zemi, čímž se mezi nimi stupňovala nenávist. Nevraživost mezi etniky postupem času dospěla až do neúnosné situace, která vyústila v masakry tutsijského obyvatelstva. Na počátku masakrů mezinárodní společenství zastupované OSN jen nečinně přihlíželo a distancovalo se od pomoci v této situaci. Nečinnost této organizace je považována za jedno z největších humanitárních selhání od dob druhé světové války. Pro potrestání strůjců rwandské genocidy vznikl historicky první mezinárodní trestní tribunál, který měl soudit zločiny genocidy. Při procesech byl také odsouzen první vysoký představitel státu.

V Kambodži genocida proběhla především z důvodů politických a při pokusech komunistických Rudých Khmerů přetransformovat společnost na společnost zcela agrární. Docházelo k přesunům obyvatelstva z měst na venkov, rozpolčení rodiny, zařazování do pracovních táborů a vraždění nepohodlných lidí údajně ohrožujících nastolený komunistický režim. Ani při této genocidě mezinárodní společenství včasné a dostatečně nereagovalo, důkazem bylo zastoupení Kambodži v OSN Rudými Khmery. Dalším důsledkem pozdní reakce na genocidu bylo založení Mimořádných soudních senátů pro potrestání viníků až v roce 2001, tedy více než 20 let od genocidy.

Arménská genocida je považována za první genocidu 20. století a zároveň je to genocida stále oficiálně nepotrestaná, některými státy dokonce neuznávaná. Proběhla v období první světové války na území tehdejší Osmanské říše a byla spáchaná Turky na arménském obyvatelstvu. Zde narážíme na problém uznání těchto masakrů za genocidu, Turecko popírá, že k těmto událostem došlo. Odmítá počty obětí, které uvádí arménská strana a všechny mrtvé považuje za oběti válečných útrap. Turecko neoznačuje masakry za genocidu i proto, aby

nebylo spojováno s nacistickým Německem, které bylo spojencem Turecka ve válce. Mezi další důvody patří obavy z nároků Arménie na repatriaci a návrat anexovaných území. Oficiální uznávání nebo naopak neuznávání genocidy státy světa se promítá do utváření dnešních mezinárodních vztahů. Dodnes uznává genocidu pouhých 26 států světa, mezi státy uznávající genocidu patří například Rusko, Francie nebo Slovenská republika. Vyvražďování Arménů za genocidu nepovažují Spojené státy americké ani Česká republika, pro oba tyto státy je Turecko významným spojencem, ať už z hlediska strategického či obchodního. Uznání genocidy Tureckem je také jedna z neoficiálních podmínek pro jeho přijetí za členský stát Evropské unie. Arménské diaspory i nadále pokračují v boji za uznávání genocidy, stejně tak, jako Turecko pokračuje opačným směrem, což napjaté vztahy mezi Arménií a Tureckem v nejbližší době žádným způsobem nevyřeší.

Cílem praktické části bakalářské části bylo vytvořit výukový program pro střední školy a gymnázia na téma arménské genocidy. Velká část programu se zabývá právě uznáváním genocidy, studenti mají prostor se kriticky zamyslet nad důvody jejího neuznávání. Výukový program byl předložen k evaluaci učitelům dějepisu a občanské výchovy, učitelé měli možnost okomentovat výukový program z hlediska jeho obsahu, metodiky a budoucí praktické realizace. K programu se vyjádřili a předložili zpětnou vazbu tři pedagogové s dlouholetou praxí a shodně označili arménskou genocidu za téma, kterému není věnována dostatečná pozornost, a proto výukový program přivítali.

Přílohy

Příloha č. 1: Ukázka z výstavy o arménské genocidě

ARMÉNIE "VČERA"

Genocida Arménů

Arménská genocida je hromadně označená pro řadu událostí spojených s likvidací Arménů mezi lety 1915-1923.

Před počátkem genocidy byla Osmanská říše poražena v bitvě s carským Ruskem, z čehož byli obviněni arménské vojáci. Z tohoto důvodu byli Arméni, žijící na území dnešního Turecka, nuceni odvézt všechny zbraně, opustit své domovy a nastoupit na nucený pochod.

Cílem Turků bylo zabít všechny Armény a jedním ze způsobů likvidace byl pochod smrti. V jeho průběhu byla většina lidí zvláštně podotčena a ti, co jej přežili, byli vyhnáni do pouští, kde umřeli následkem hladu a stádního.

Dalším nástrojem likvidace byly jeskyně, sloužící jako plynové komory. Před jeskyněmi se zvalili ohně a ti, co byli vězněni dovnitř se usmáli.

Prostředím:

Mapa arménské genocidy 1915-1923. Červená linka pohybu smrti do pouště. Černá linka koncentrační táboře a hromadění.

Más lidí, které by si událost nemusely pamatovat, byly posílány na převýchovu do zahraničí.

Z 2 000 000 Arménů, žijících na území Turecka, přežila pouhé čtvrtina a z většiny z nich se stali uprchlíci v zemích mimo Turecko.

.... viděla stovky těl arménských mužů, žen a dětí ležících na obou stranách trati. Někdy byly viděny turecké ženy, jak hledaly cokoliv cenného mezi těly, jindy zase psi, kteří se krmili na tělech Arménů...."

Základní informace o Arménii

Arménie leží v oblasti Zakavkazska v jihozápadní Asii. Arménie je s rozlohou necelých 30 000 km² jen o něco větší než Morava, řadí se tak na 143. místo v žebříčku rozloh států. Je vnitrozemský stát sousedící na severu s Gruzii, na západě s Tureckem, na východě s Ázerbájdžánem a na jihu částečně s Iránem. Hlavním a zároveň nejstarším a největším městem je Jerevan. Počet obyvatel Arménie se přibližuje 3 milionům. Arménie je prvním státem, který přijal křesťanství a to již v roce 301 našeho letopočtu. I do dnes se hlásí 93 % obyvatel k Arménské apoštolské církvi. Nejvyšším představeným Arménské apoštolské církve je patriarcha.

V období arménské genocidy (koncem 19. stol.) připadla západní část Arménie Osmanské říši a východní část carskému Rusku. V té době byla Osmanská říše jednou z nejmocnějších a nejrozsáhlejších říší a obyvatelé vyznávali především islámské náboženství. Říše existovala od roku 1299 až do rozpadu roku 1922. Arméni byli v Osmanské říši menšinou, jelikož nevyznávali islám, ale hráli velkou roli v rozvoji hospodářství a průmyslu. Arméni byli vzdělaní, byli mezi nimi lékaři, právníci, obchodníci, inženýři, majitelé textilních továren a zemědělských statků. Díky tomuto postavení byli relativně tolerováni, ale oficiálně nebyli rovnocenní s Turky. Arméni neměli stejná práva a museli platit speciální daně jako občané druhé třídy.

Obrázek č. 1

Obrázek č. 2

Příčiny genocidy

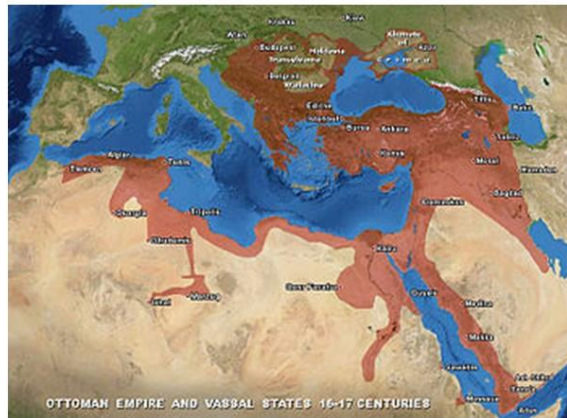
Ještě před 1. světovou válkou se Arméni snažili o rovnost mezi muslimským a křesťanským obyvatelstvem v Osmanské říši. Požadovali nezávislost tradičních arménských území. Nebo alespoň reformy v oblasti zavedení svobody vyznání a rovnost muslimů a křesťanů v soudních procesech a administrativních záležitostech. Tyto požadavky se samozřejmě nelíbily osmanské vládě, považovali Armény za vše, co Osmanské říši škodí. Podporovali totiž reformy a udržovali styky s Evropou i nepřítelem Ruskem. Na konci 19. století proběhlo i několik arménských povstání, která byla brutálně potlačena, v této době začala narůstat nenávisť Turků k tomuto národu.

Před válkou také vznikla v Turecku politická strana „Jednota a pokrok“, jejíž členové se nazývali Mladoturky. Mladoturci byli vzdělaní a usilovali o modernizaci státu a znovuzavedení ústavy. Mezi určitou skupinou Arménů nalézali podporu, dokonce od Mladoturků dostali zbraně, aby mohli bojovat za novou osmanskou ústavu. Představitelé Mladoturků se soustředili na udržení moci a nové uspořádání společnosti. O nezávislosti pro Armény vůbec neuvažovali. Mladoturci zavrhlí rovnost všech osmanských obyvatel (osmanismus) a podporovali sjednocení turkických národů od Turecka přes střední Asii v jedno rozsáhlé impérium (panturkismus). Mezi tyto národy Arméni nepatřili.

Mezi hlavní představitele Mladotureckého hnutí patřil Ismail Enver Paša, který vykonával funkci ministra války. Mezi dva další vedoucí představitele patří Ahmed Džemal Paša (ministr námořnictva) a Mehmed Talat Paša (ministr vnitra). Toto seskupení vládlo Osmanské říši jako Triumvirát tří pašů.

Za bezprostřední příčinu genocidy lze označit reakce Turků a Arménů na značné územní ztráty, které Osmanská říše utrpěla v důsledku balkánských válek (1912-1913). Na křesťanské obyvatele se začalo dívat jako na potencionální zrádce a dezertéry, kteří tajně spolupracovali s Ruskem. Proto po vypuknutí první světové války byly vypracovány plány na „vyčištění“ Osmanské říše od Arménů.

Obrázek č. 3

Obrázek č. 4

Ahmad Džemal paša

Ismail Enver paša

Mehmed Talat paša

Průběh genocidy

Ačkoli Arméni v první světové válce oddaně bojovali za Osmanskou říši. Vzhledem k nesprávným strategiím bojů na Kavkazu turecká vojska prohrávala. Turecké vedení obviňovali Armény za spolupráci s Rusy. Od ledna roku 1915 byli všichni arménští vojáci odzbrojeni a převezeni do pracovních táborů. V této chvíli neměli Arméni žádné prostředky k boji či obraně. V průběhu jara a léta roku 1915 bylo všem Arménům nařízeno, aby se připravili na opuštění svých domovů (většinou v průběhu 3-7 dní).

V den 24. dubna 1915 daly osmanské úřady v Istanbulu (tehdy Konstantinopol) zatknout a deportovat 235 významných členů arménské komunity – církevní hodnostáře, lékaře, podnikatele. Stejný den bylo v Konstantinopoli na ulicích a ve svých domech zmasakrováno na 5 tisíc Arménů. Tento den je pokládán za počátek arménské genocidy.

Uvěznění Arméni byli vystaveni mučení. Po týdnech bití a mučení byli zoufalí, hladoví a vyčerpaní vězni svázáni a byli deportováni. Z počátku je přepravovali namačkané v nákladních nebo dobytčích vagoněch (mnoho z nich nepřežilo už tento transport). Poté co dojeli na určené místo, byli odvedeni do sběrných táborů a z nich museli dál pěšky. Ještě než vyrazili na pochod smrti, zůstávali hladoví, žízniví a nemocní vyhnanci ve vagoněch zamčení celé dny. Armény na cestě do pouště ve dne sužoval úpal, v noci prudký studený vítr. Strážní deportované pobízeli bičem a pažbami pušek, nedávali jim dost jídla ani vody, i když vše bylo k dispozici. Dochovala se i svědectví, že přístup k vodě prodávali. Byli na cestách i dva měsíce bez možnosti se umýt a převléknout, museli spát venku a byli neustále o hladu. Situace arménských žen byla o to horší, že je strážní týrali a znásilňovali nebo je nechávali napospas kurdským banditům, kteří je vším myslitelným způsobem ponižovali. Dalším nástrojem likvidace byly jeskyně sloužící jako plynové komory. Před jeskyní byl založen oheň, a ti co zde byli uvěznění, se udusili.

Cílová stanice pro přesun všech Arménů byla syrská poušť nedaleko města Deir Zor. Při odsunech se však nepostupovalo tou nejkratší možnou cestou. Arméni museli přecházet přes hory a pouště, aby byli co nejvíce vyčerpaní a zemřelo jich mnoho již po cestě. Proto bylo zřejmé, že tento pochod má jediný účel – vyhladit Armény.

Obrázek č. 5

Následky arménské genocidy

Odhadované počty obětí genocidy se pohybují okolo 1 až 1,5 milionu. K těmto číslům se přiklání i arménská strana. Naopak Turecko uvádí maximální počet obětí na 300 000 a tyto lidi považuje za oběti válečných událostí.

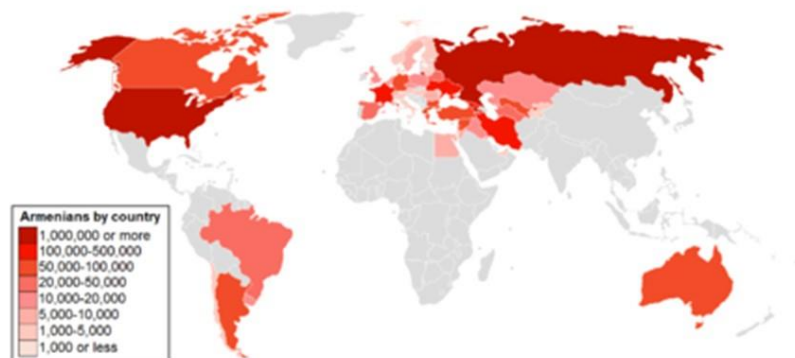
Následkem genocidy nejsou jen oběti na životech. Dalším důvodem pro deportace byly krádeže majetku a destrukce arménské kultury. Při odsunech obyvatel se ničily nejen domy Arménů, ale také celé vesnice, školy, kostely a obchody. Pokud se po těchto výpravách něco dochovalo, docházelo ke změnám názvu vesnic a měst. V oblastech, kde dříve Arméni na území Turecka bydleli, se usadili Kurdové.

Ženy, které přežily genocidu, byly umístěny do harémů tureckých mužů, a děti byly poslány na převýchovu. Ve většině případů spíše pracovaly pro tureckou rodinu a v mnoha ohledech s nimi bylo zacházeno jako s otroky a čelily opakovanému zneužívání.

Mezi další následky genocidy patří emigrace zbylého arménskému obyvatelstva. Arméni, kteří dokázali prchnout před genocidou, se rozprostřeli po celém světě. Dnes v Arménii žijí pouhé 3 miliony obyvatel, mimo svou zemi žije více než 7 milionů Arménů, tvoří tak rozsáhlé diaspory. Největší počty Arménů žijící mimo Arméni se nacházejí v Rusku, Spojených státech amerických a Francii.

Heslem Arménů z celého světa se k 100. výročí genocidy stala slova „Nezapomínám a žádám“, symbolem se stala pomněnka. Tento kvítek má ve všech jazycích symbolický smysl — pamatovat si, nezapomínat a připomínat...

Obrázek č. 6

Obrázek č. 7

Potrestání genocidy

Porážkou ve válce ztratila mladoturecká vláda moc a její vůdci opustili zemi. Někteří z členů byli souzeni za spáchaná zvěrstva. Ovšem hlavní viníci před soud nikdy nepředstoupili, byli ale souzeni i v nepřítomnosti. Ti, kteří genocidu zorganizovali a řídili, byli odsouzeni k trestům smrti. Triumvirát Tří pašů však trestu unikl a k trestům smrti oficiálně nedošlo. Nicméně Arméni si své viníky genocidy našli. Mehmed Talat Paša byl roku 1921 zavražděn v Berlíně, zavraždil ho člen arménské obce, který toužil po pomstě. Tento útok a mnohé další, které byly namířeny proti viníkům arménské genocidy, dostaly kódové označení Operace Nemesis. Ahmed Džemal Paša zemřel násilnou smrtí v Tbilisi roku 1922 a Ismail Enver Paša ve střední Asii po přepadení Rudou armádou.

Události z roku 1915 mohly být inspirací pro Adolfa Hitlera při genocidě páchané na židovském a romském obyvatelstvu v době nacistického Německa. Inspiraci nalézal v masovém přesunu a deportování obyvatel v přeplněných vagonech. Odvahu k podobnému kroku nacházel v tom, že arménská genocida nebyla nikdy potrestána. Hitler sám prohlásil ke svým důstojníkům před vstupem do Polska: „Musíme bez milosti zabít všechny. Muže, ženy, děti. Nemusíme poslouchat společenské mínění. Vždyť kdo dnes ještě mluví o zabitých Arménech?“ Turecko bylo také v období 1. světové války a po ní spojencem Německa. Německo poskytovalo Turecku finanční prostředky na vylepšení infrastruktury a rozvoj země. Německo vědělo o všech událostech, které v Turecku probíhaly, ale jen tiše přihlíželo, jelikož si chtělo udržet spojence ve válce. Tyto dvě země zůstávaly spojenci i po skončení 1. světové války. Německo pomohlo hlavním představitelům genocidy uprchnout a poskytlo azyl Mehmedu Talatu Pašovi, zajistilo mu novou identitu a spokojený život v Berlíně.

Na počest 80. výročí genocidy bylo roku 1995 otevřeno v hlavním městě Arménie muzeum s památníkem připomínající oběti arménské genocidy.

Obrázek č. 8

Obrázek č. 9

ARMÉNSKÁ GENOCIDA

- 1. V jaké oblasti se nachází Arménie a jaké je její hlavní město?**

.....

- 2. Jaké měli Arméni postavení v Osmanské říši v období genocidy?**

.....

- 3. Jaké byly hlavní příčiny arménské genocidy?**

.....

- 4. Jak se nazývali hlavní představitelé arménské genocidy?**

.....

- 5. Jaké datum je považováno za počátek genocidy?**

.....

- 6. Které místo bylo cílovou stanicí při deportaci Arménů?**

.....

7. Jak se liší odhadované počty obětí genocidy (jak ze strany Arménie, tak Turecka)?

.....

8. Jaký grafický symbol byl zvolen pro arménskou genocidu?

.....

9. Byl někdo potrestán za genocidu v Arménii?

.....

10. Pro jakou jinou historickou událost byla arménská genocida inspirací?

.....

Příloha č. 8: Příloha vlajek států k výukovému programu (aktivita „uznávání arménské genocidy“)

ANO

NE

Příloha č. 9: Použité zdroje u příloh k výukovému programu

Pozn.: Uvedeny jsou pouze ty, které již nejsou uvedeny v teoretické části bakalářské práce.

Příloha č. 2:

CIA (2015): *The World Factbook: Armenia*. [online]. [cit. 17. 3. 2016].
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>.

Církevní historie (2016): *Církev sjednocené s katolickou církví v Římě*. [online]. [cit. 22. 3. 2016]. <http://www.cirkevnihistorie.estranky.cz/clanky/cirkevni-dejiny--bible-a-liturgie/katolicke-cirkve-sjednocene-rimem.html>

Příloha č. 3:

Living Warbirds (2016): *Ahmed Djemal – information*. [online]. [cit. 27. 3. 2016].
<http://www.livingwarbirds.com/ahmed-djemal.php>

NNDB (2015): *Enver Pasha*. [online]. [cit. 27. 3. 2016].
<http://www.nndb.com/people/705/000113366/>

Axix History Forum (2015): *Leadres and Commanders of the Otoman Empire During WWI*. [online]. [cit. 27. 3. 2016]. <http://forum.axishistory.com/viewtopic.php?t=217013>

Příloha č. 4:

The Armanian Genocide Museum – Institute (2014): *Mapping Armenian Genocide*. [online]. [cit. 27. 3. 2016]. http://www.genocide-museum.am/eng/mapping_armenian_genocide.php

Příloha č. 5

Sputnik (2015): *Den památky genocidy Arménů*. [online]. [cit. 28. 3. 2016]
<http://cz.sputniknews.com/svet/20150424/312252.html#ixzz44B48Vnc7>

Armenian Genocide Cenntennial (2015): *Visual Materials*. [online]. [cit. 28. 3. 2016].
<http://armeniangenocide100.org/en/materials/>

Příloha č. 6

Armenian Genocide Cenntennial (2015): *Visual Materials*. [online]. [cit. 28. 3. 2016].
<http://armeniangenocide100.org/en/materials/>

Příloha č. 10: Ukázka textu použitého při realizaci programu

A.

Tahle doktorova slova do smrti nezapomenu. Bezděky vyslovil něco velmi důležitého. Jak jsem měla později pochopit, některá úmrtí zůstávají živá.

V pokoji nastalo ticho. Bylo slyšet jen babiččiny přidušené vzlyky. Doktor se snažil ovládat a hlasem, v němž se mísilo pochopení s pohružkou, opakoval:

„Tak co! Na co zemřeli vaši rodiče?“

Po krátké odmlce zazněla babiččina odpověď:

„Nezemřeli na žádnou nemoc!“

V jejím hlase byla výčitka. Všichni jsme se na sebe podívali, jestli se snad nezbláznila. Byla otřesená, plakala, ale jako blázen nepadala.

„Co tím chcete říct?“ zeptal se profesor.

Babiččiny oči náhle vzplanuly. Jako by v jejím bledém obličejí mluvil jen pár ztrápených očí.

B.

„Moji rodiče byli zabiti, pane doktore. Nezeřádli tak, aby zemřeli na nějakou nemoc.“

C. Pak jsem zaslechla, jak babička říká: "Budu ti to vyprávět." Mluvila, jako by mi šeptala do ucha.

„Povím ti něco, co jsem dosud nikomu neřekla.“ (...)

Nevěřila jsem svým uším, byla jsem otřesená. Nemohla jsem pochopit, jak hroznému utrpení byla ta žena vystavena. Šokovalo mne, že babička, o níž jsem věděla všechno, byla někdo úplně jiný.

Pocházela z Eģinu na horním toku Eufratu z bohaté rodiny. Měla několik sourozenců, bydleli ve velkém domě. Pamatovala si, že její dědeček hrál na housle. Když bylo babičce šest let, přišli vojáci a odvedli její matku, otce, dědečka a strýce.

Byli totiž arménská rodina a všichni Arméni byli posíláni do vyhnanství. Když se tato zpráva rozšířila, svěřila matka jí a její sourozence muslimským sousedům. Nebylo jasné, co je cestou potká. Říkalo se, že vyhnance cestou přepadávaly lupičské bandy, okrádaly je a zabíjely, ženám uřezávaly prsy, dívky znásilňovaly a usekávaly jim ruce kvůli zlatým náramkům. Proto chtěli své děti ukrýt.

Se svými muslimskými sousedy se měli moc rádi. I když to byly velmi chudé rodiny, které neuživily ani samy sebe, bez váhání se arménských dětí ujaly. I přes to, že to bylo zakázané, a samy se tím vystavovaly velkému nebezpečí.

Arménské děti za oknem sledovaly, jak všechny jejich příbuzné odvádějí. Plakaly spolu se svými novými rodinami.

Po nějaké době však začalo být ukrývání dětí vyhnaných Arménů velmi nebezpečné. Proto je museli vydat státu. Stát děti umístil do různých sirotčinců. Teprve šestiletá Mari byla jako Semahat poslána do jednoho sirotčince v Istanbulu.

Babička hluboce vzdechla, jako by jí to velmi unavilo, a na chvíli zmlkla. Pomohlo mi to trochu se vzpamatovat.

„Co se stalo s tvými sourozenci, babičko?“

„Už jsem o nich nikdy neslyšela. Kdo ví, kde skončili?“

„Odkud víš, že tvoji rodiče zemřeli?“

„Po létech jsem se do Eģinu vypravila. Vyhledala jsem rodinu, která se nás ujala. Poplakali jsme si. Konvoj, v němž byli moji rodiče, zastavili u mostu na kraji města. Všechny podřízli a jejich mrtvoly hodili do potoka. Nikdo se nezachránil. Kolem zuřila válka. Byla zima, na cestách přepadávali lupiči.

Mnohasethlavé konvoje Arménů hlídalo jen pár strážců. Ti proti lupičským bandám samozřejmě nic nezmohli. Tohle všechno jsem se dozvěděla až zpětně. Moji rodiče se stali obětí těchto barbarů.“

Zülfü Livaneli: Serenáda

Seznam použité literatury

Armenian Genocide – „The Betrayed“ (2003). [dokument]. Režie: Keane Fergal. Velká Británie. British Broadcasting Company. 42 min.

Armenian National Institute (2016a): *Countries that Recognize the Armenian Genocide*. [online]. [cit. 9. 3. 2016]. http://www.armenian-genocide.org/recognition_countries.html

Armenian National Institute (2016b): *European Parliament Resolution*. [online]. [cit. 9. 3. 2016]. http://www.armenian-genocide.org/Affirmation.152/current_category.7/affirmation_detail.html

Armenian National Institute (2016c): *Young Turks and the Armenian Genocide*. [online]. [cit. 13. 11. 2015]. http://www.armenian-genocide.org/young_turks.html

BBC (2016): *Rwanda country profile*. <http://www.bbc.com/news/world-africa-14093238>. [online]. [cit. 9. 2. 2016].

BBC (2015): *Turkey Anger at Pope Francis Armenian ‘Genocide’ Claim*. <http://www.bbc.com/news/world-europe-32272604>. [online]. [cit. 13. 3. 2016]

BIELINOVÁ, Petra (2006): *Kambodžská genocida*. Dostupné online: <http://www.hedvabnastezka.cz/zeme/asi/kambodza/2167-kambodzka-genocida-petra-bielinova-kambodza/> [cit. 6. 3. 2016].

BLACK, Ian (2015): *A Small Country but a Big Nation: How Genocide Shaped the Armenia of Today*. Dostupné online: <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/22/turkish-silence-fans-century-of-armenian-grief-over-genocide>. [cit. 17. 3. 2016].

CIA (2015): *The World FactBook: Armenia*. [online]. [cit. 13. 3. 2016]. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>.

CIBULKOVÁ, Petra (2012): *Vliv turecko-arménských vztahů na řešení konfliktu o Náhorní Karabach*. Dostupné online: http://www.valka.cz/14787-Vliv-turecko-armenskych-vztahu-na-reseni-konfliktu-o-Nahorni-Karabach#p14787_125. [cit. 4. 3. 2016].

COHAN, Sara (2005): *A Brief History of the Armenian Genocide*. *Social Education*. 69/6, s. 333- 337. Dostupné online: <http://www.teachgenocide.com/files/DocsMaps/A%20Brief%20History%20of%20the%20Armenian%20Genocide.pdf> [cit. 13. 3. 2016].

CNN (2012): *French Court Overturns Armenian Genocide Denial Law*. [online]. [cit. 12. 3. 2016]. <http://edition.cnn.com/2012/02/28/world/europe/france-armenia-genocide/index.html>

COLEMAN, Isobel (2010): *Rwanda: Road to Recovery*. Council on Foreign Relations. Dostupné online: <http://www.cfr.org/rwanda/rwanda-road-recovery/p21853>. [cit. 9. 2. 2016].

ČT 24 (2009): *Peklo ve Rwandě – OSN v roce 1997 přiznala, že o tom věděla*. [online]. [cit. 14. 2. 2016]. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1413480-peklo-ve-rwande-osn-v-roce-1997-priznala-ze-o-tom-vedela>

ČT 24 (2014): *Vraždění Armén byla genocida, tvrdil Zeman. Česko to přitom neuznává*. [online]. [cit. 4. 3. 2016]. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1048154-vrazdeni-armenu-byla-genocida-tvrdil-zeman-cesko-pritom-neuznava>

ČT 24 (2015a): *Europoslanci: Turecké uznání genocidy Arménů by pomohlo usmíření*. [online]. [cit. 12. 3. 2016]. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1520542-europoslanci-turecke-uznani-genocidy-armenu-pomohlo-usmireni>.

ČT 24 (2015b): *Podaná ruka arménského prezidenta Turecku: Netrvá na termínu „genocida“*. [online]. [cit. 4. 3. 2016]. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1522574-podana-ruka-armenskeho-prezidenta-turecku-netrva-na-terminu-genocida>

Dějiny a současnost (2008): *Utrpení a národní identita*. [online]. [cit. 7. 12. 2015]. <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2008/7/utrpeni-a-narodni-identita/>

ECCC (2014): *Case 002*. [online]. [cit. 21. 2. 2016]. <http://www.eccc.gov.kh/en/case/topic/2>

ECCC (2015a): *Case 001*. [online]. [cit. 21. 2. 2016]. <http://www.eccc.gov.kh/en/case/topic/1>

ECCC (2015b): *Introduction to the ECCC*. [online]. [cit. 21. 2. 2016]. <http://www.eccc.gov.kh/en/about-eccc/introduction>

EHRAMMAN, Maya, Vincenc Kopeček a Emil Souleimanov (2013): *Uznání genocidy Arménů jako téma politického diskursu Arménie, Turecka a vybraných zemí EU. Středoevropské politické studie*. č. 4. ročník 15. ISSN: 1212-7817

Elysee (2016): *Discours au Conseil de coordination des organisations arméniennes de France*. [online]. [cit. 13. 3. 2016]. <http://www.elysee.fr/declarations/article/discours-au-conseil-de-coordination-des-organisations-armeniennes-de-france-3/>.

Evropské hodnoty (2015): *Čeští poslanci se vyjádřili ke stému výročí arménské genocidy*. [online]. [cit. 9. 3. 2015]. <http://www.evropskehodnoty.cz/cesti-poslanci-se-vyjadrili-ke-stemu-vyroci-armenske-genocidy/>

FIALKOFF-Bell, Andrew (2003): *Etnické čistky*. Práh. ISBN: 80-7252-070-9

FLANIGAN, Jake (2015): *Here's Why the US Won't Recognize the Armenian Genocide*. Dostupné online: <http://www.defenseone.com/politics/2015/04/heres-why-us-wont-recognize-armenian-genocide/109864/> [cit. 9. 3. 2016].

FRASER, Giles. (2015): *Why is the UK government so afraid to speak about Armenian genocide?* Dostupné online: <http://www.theguardian.com/commentisfree/belief/2015/apr/24/why-uk-government-so-afraid-speak-armenian-genocide>. [cit. 9. 3. 2016]

Globální rozvojové vzdělávání (2012): *Definice globálního rozvojového vzdělávání (GRV)* [online]. [cit. 24. 1. 2016]. <http://www.globalnirozvojovevzdelavani.cz>

JELÍNEK, Jiří a Tomáš GRÍVNA (2012): *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminalistického pohledu*. Praha: Leges. ISBN: 978-80-87576-39-7

JELÍNEK, Tomáš (2014): *Proč OSN nezabránila genocidě ve Rwandě. Ústav Mezinárodních vztahů Praha*. Dostupné online: <http://www.iir.cz/article/proc-mirotvurci-osn-selhali-v-zabraneni-genocidy-ve-rwande>. [cit. 9. 2. 2016].

KALÁT, Jiří (2014): *Etnické čistky v Jižním Súdánu stále pokračují*. Dostupné online: <http://www.armadninoviny.cz/etnicke-cistky-v-jiznim-sudanu-stale-pokracuji.html> [cit. 30. 11. 2015].

- KRBEC, Šimon (2012): Před 98 lety začala genocida Arménů v Osmanské říši. *Reflex*. Ročník 28. Str. 50-53. ISSN: 1213-8991
- KURANIAN, Andro (2000): První genocida XX. století. *Mezinárodní politika*. Ročník. 3. Str. 32-34. ISSN: 05437962
- KUTILOVÁ, Markéta (2011): *Nepotrestaná genocida*. Dostupné online: <http://www.lideazeme.cz/clanek/nepotrestana-genocida>. [cit. 20. 2. 2016].
- Libreria Editrice Vaticana (2000): *Joint Communique of Pope John Paul II. and Catholicos Karekin II.* [online]. [cit. 13. 3. 2016]. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/2000/oct-dec/documents/hf_jp-ii_spe_20001109_john-paul-ii-karekin-ii.html
- Meriam Webster (2015): *Modus Vivendi*. [online]. [cit. 18. 1. 2016]. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/modus%20vivendi>
- MIKOLÁŠ, Robert (2015): *Arméni si připomínají 100 let od genocidy, Turci ji stále odmítají uznat*. Dostupné online: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/armeni-si-pripominaji-sto-let-od-genocidy-turci-ji-stale-odmitaji-uznat--1481613. [cit. 9. 3. 2016].
- NAIMARK, Norman R. (2006): *Plameny nenávisťi*. Nakladatelství Lidové noviny. ISBN: 80-7106-751-2
- NEJEDLÝ, Petr (2010): *Kambodža - z historie nedávné a krvavé*. Dostupné online: <http://www.cestomila.cz/clanek/90-kambodza-z-historie-nedavne-a-krvave>. [cit. 6. 3. 2016].
- NOUSKOVÁ, Michaela (2011a): *OSN a genocida ve Rwandě: Historie konfliktu ve Rwandě*. Dostupné online: <http://www.valka.cz/14408-OSN-a-genocida-ve-Rwande>. [cit. 20. 1. 2016].
- NOUSKOVÁ, Michaela (2011b): *OSN a genocida ve Rwandě: Opatření OSN a jejich efektivita*. Dostupné online: http://www.valka.cz/14411-OSN-a-genocida-ve-Rwande?utm_source=valka_cz&utm_medium=article&utm_campaign=serial [cit. 5. 2. 2016].
- NOUSKOVÁ, Michaela (2011c): *OSN a genocida ve Rwandě: Zločin genocidy v mezinárodním právu*. Dostupné online: http://www.valka.cz/14410-OSN-a-genocida-ve-Rwande?utm_source=valka_cz&utm_medium=article&utm_campaign=serial [cit. 5. 2. 2016].
- Operation Nemesis (2015): *Operation Nemesis*. [online]. [cit. 21. 3. 2016]. <http://www.operationnemesis.com>.
- Outreach Programme on the Rwanda Genocide and the UN (2014): *Background Information on the Justice and Reconciliation Process in Rwanda*. [online]. [cit. 27. 3. 2016]. <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgjustice.shtml>
- PEKER, Emre a Valentina Pop (2015): *Turkey's Erdogan Condemns EU, Pope Francis Over Armenian 'Genocide' Label*. Dostupné online: <http://www.wsj.com/articles/turkeys-erdogan-condemns-eu-pope-francis-over-armenian-genocide-label-1429101392>. [cit. 9. 3. 2016]
- PLESL, Jaroslav (2012): Před 98 lety začala genocida Arménů v Osmanské říši. *Reflex*. č. 28. str. 50-53. ISSN: 0862-6634
- POIRIER, Agnès (2011): *Sarkozy Should Leave the Armenian Genocide to the Historians*. Dostupné online: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2011/dec/23/nicolas-sarkozy-armenian-genocide>. [cit. 11. 3. 2016].

- PRUNIER, Gérard (1999): *The Rwanda crisis: History of a Genocide*. Fountain Publishers. 2 vydání. ISBN: 9970 02 089 7
- Radiožurnál (2012): *Osmanská říše je 90 let minulostí, Turkům se po ní nestýská*. [online]. [cit. 25. 11. 2015]. http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/zzz/_zprava/osmanska-rise-je-90-let-minulosti-turkum-se-po-ni-destyska--1132099
- Respekt neboli (2016): *Pětilístek*. [online]. [cit. 27. 3. 2016]. <http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/petilistek>
- RVP (2011): *E-U-R*. [online]. [cit. 27. 3. 2016]. http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogický_lexikon/E/E-U-R
- STANLEY, Alessandra (2006): *A PBS Documentary Makes Its Case for the Armenian Genocide, With or Without a Debate*. Dostupné online: http://www.nytimes.com/2006/04/17/arts/television/17stan.html?_r=4&. [cit. 17. 1. 2016].
- Státní vlajky (2016): *Arménská vlajka*. [online]. [cit. 22. 3. 2016]. <http://www.statnivlajky.cz/armenie>.
- Stream (2013): *Den, kdy začala rwandská genocida (6. duben)*. [online]. [cit. 20. 1. 2016]. <https://www.stream.cz/slavnedny/804916-den-kdy-zacala-rwandska-genocida-6-duben>
- Stream (2015): *Den, kdy začala genocida Arménů (24. duben)*. [cit. 12. 11. 2015]. <https://www.stream.cz/slavnedny/10005511-den-kdy-zacala-genocida-armenu-24-duben>
- ŠARAPATKA, Milan (2014): *Náhorní Karabach, konflikt, na který všichni zapomněli*. Dostupné online: <http://www.parlamentnilisty.cz/profily/Ing-Mgr-Milan-Sarapatka-Ph-D-21463/clanek/Nahorni-Karabach-konflikt-na-ktery-vsichni-zapomneli-34336>. [cit. 11. 1. 2016].
- ŠTĚTINA, Jaromír (2015): *Arménská genocida*. Dostupné online: <http://jaromirstetina.cz/armenska-genocida/>. [cit. 21. 3. 2016].
- ŠULC, František (2005): *Mír s OSN, nebo bez ní?. Mezinárodní politika*. Ročník 9. str. 13-16. ISSN: 05437962
- TERNON, Yves (1997): *Genocidy XX. století: Zločinný stát*. Themis. ISBN: 80-85821-45-1
- The Armenian Genocide and Exploring the Issues (2006). [dokument]. Režie: Andrew Goldberg. USA. PBS. 15:05 min.
- The Armenian Weekly (2013): *To Greener Shores: A Detailed Report on Emigration from Armenia*. [online]. [cit. 24. 2. 2016]. <http://armenianweekly.com/2013/01/22/to-greener-shores-a-detailed-report-on-emigration-from-armenia/>
- The Government of the Republic of Armenia (2004): *Armenian Declaration of Independence*. [online]. [cit. 20. 1. 2016]. <http://www.gov.am/en/independence>
- The History Place (1999): *Pol Pot in Cambodia 1975-1979*. [online]. [cit. 6. 3. 2016]. <http://www.historyplace.com/worldhistory/genocide/pol-pot.htm>
- The Killing Fields Museum of Cambodia (2016): *S-21 Prison and Choeung Ek Killing Fields: Facing Death*. [online]. [cit. 6. 3. 2016]. <http://www.killingfieldsmuseum.com/s21-victims.html>

- United Nations (UN), (1948): *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. Registration Number: 1021. Volume Number: 78. Dostupné online: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280027fac>
- UNAKRT (2016): *About us*. [online]. [cit. 21. 2. 2016]. <http://www.unakrt-online.org/about-us>
- United Nations, Audio visual Library of International Law (UN), (2014): *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* [online]. [cit. 30. 11. 2015]. <http://legal.un.org/avl/ha/cppcg/cppcg.html>
- United Nations Information Centre Prague (UNIC) (2005): *Mezinárodní trestní tribunal pro Rwandu (ICTR)*. [online]. [cit. 10. 2. 2016]. <http://www.archiv.osn.cz/system-osn/mezinarodni-tribunaly/?i=136>.
- United Nations – Peacekeeping (2008): *What is peacekeeping?* [online]. [cit. 21. 1. 2016]. <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeeping.shtml>
- United Nations (UN) (2015): *Rwanda - UNAMIR Mandate*. [online]. [cit. 5. 2. 2016]. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unamirM.htm>
- UNHCR (2001): *The UN Refugee Agency: About us*. [online]. [cit. 5. 2. 2016]. <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c2.html>
- United States Holocaust Memorial Museum (USHMM), (2015): *What is Genocide?* [online]. [cit. 2. 12. 2015]. <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007043>
- VINCOUR, Nicholas a Jon Hemming (2012): *Top French Court Strikes Down Genocide Bill*. Dostupné online: <http://www.reuters.com/article/us-france-turkey-idUSTRE81R1G220120228>. [cit. 12. 3. 2016].
- WORLD BANK (2014): *GDP per capita*. [online]. [cit. 22. 2. 2016]. http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?order=wbapi_data_value_2014+wbapi_data_value+wbapi_data_value-last&sort=asc
- World Without Genocide (2015): *Cambodian Genocide*. [online]. [cit. 6. 3. 2016]. <http://worldwithoutgenocide.org/genocides-and-conflicts/cambodian-genocide>.
- ZAHRADNÍKOVÁ, Jana (2001): *Rwanda: etnické konflikty trochu jinak. Mezinárodní politika*. č. 2. str. 18-19. ISSN: 05437962
- ZORMANOVÁ, Lucie (2012): *Výukové metody v pedagogice: Třífázový model učení*. Dostupné online: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/16247/VYUKOVE-METODY-V-PEDAGOGICE-TRIFAZOVY-MODEL-UCENI.html/>. [cit. 27. 3. 2016].
- ZVOLÁNEK, Pavel (2009): *Kambodža průvodce: Dějiny Kambodži /1/ - Angor*. Dostupné online: <http://kambodza.asean.cz/clanek/647-kambodza-pruvodce-dejiny-kambodzi-1/-angkor>. [cit. 20. 2. 2016].